

Istraživanje o stavovima i percepciji psihičkog nasilja prema ženama i djevojkama u porodici i partnerskim vezama

Izvještaj

Jul, 2022. godine

Sadržaj

Uvodne napomene	2
Metod i podaci	3
Percepcija psihičkog nasilja nad ženama i djevojkama u porodici i partnerskim vezama	5
Iskustvo ispitanika sa slučajevima psihičkog nasilja	12
Lično iskustvo žena sa psihičkim nasiljem	18
Percepcija institucija nadležnih za slučajeve psihičkog nasilja	23
Nivo informisanosti o psihičkom nasilju	27
Ključni nalazi i zaključci	32

Osnovne informacije

Naziv: DeFacto Consultancy

Adresa: 8. Marta 55, 81000 Podgorica, Crna Gora

Telefonski broj: +382 67 226 392

E-mail: office@defacto.me

Web stranica: www.defacto.me; msslab.defacto.me

Ova publikacija je pripremljena na osnovu originalnog materijala koji su dostavili autori/ke. Izneseni stavovi su odgovornost autora/ki i ne odražavaju nužno stavove OEBS-a, misija ili njenih država učesnica. Ni OEBS, misije, ni njene države učesnice ne preuzimaju nikakvu odgovornost za posljedice koje mogu nastati korišćenjem ove publikacije. Ovaj izvještaj se ne bavi pitanjima pravne ili druge odgovornosti za radnje ili propuste bilo koje osobe.

Uvodne napomene

Nasilje nad partnerkom je jedan od najčešćih oblika nasilja nad ženama, a uključuje fizičko, seksualno i psihičko nasilje od strane intimnog partnera/ke.¹ Psihičko, mentalno i emocionalno nasilje uključuje postupke kao što su zabranjivanje susreta sa prijateljima i porodicom, ponižavanje, nipodaštavanje, novčano ucjenjivanje i kontrolisanje, prijetnje usmjerene ka žrtvi ili njoj bitnim osobama, kontrolisanje i slična ponašanja.² Ipak, definicija nije iscrpna niti oko nje postoji konsenzus.

S obzirom na probleme u definisanju psihičkog nasilja ono je, uprkos učestalosti, koja je dokumentovana i ovim izvještajem, vrlo često van radara zvanične i druge statistike. Države koriste različite definicije nasilja, pa i psihičkog nad ženama, ne postoje adekvatna uporedna istraživanja koja bi se bavila ovom temom. Vrlo često jedini izvor podataka ostaje zvanična statistika, koja je posebno u slučaju psihičkog nasilja, posebno neadekvatna. Vrlo često je izvor podataka nisu istraživanja koja bi u fokusu imala perspektivu žrtve (tzv. viktimološka istraživanja), već se pojava pokušava opisati posredno kroz zvaničnu statistiku o broju prijava, slučajeva pred sudovima i sl. Ovo je u slučaju Crne Gore problematično i iz razloga što se zvanična statistika najčešće vodi u odnosu na unaprijed definisane kriterijume iz relevantnog zakona, npr. Krivičnog zakonika. Krivični zakonik Crne Gore, pak, ne prepoznaje psihičko nasilje kao posebno krivično djelo već se ono najčešće podvodi pod neki od sljedećih članova - član 166a „Zlostavljanje,“ član 167 „Mučenje,“ član 168 „Ugrožavanje sigurnosti“ i član 168a „Proganjanje.“³ Ipak, kako ovako definisana krivična djela uključuju i druga ponašanja koja nisu povezana sa psihičkim nasiljem nad ženama i djevojkama, izvođenje administrativne statistike je najčešće nemoguće.

Pored Krivičnog, za problematiku psihičkog nasilja, relevantan je i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, koji nasilje definiše kao “činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, seksualni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno” (Član 2). Kao što se vidi iz definicije, Zakon se bavi i ostalim oblicima nasilja, ne samo psihičkog. Ovim Zakonom se propisuje obaveza državnog organa ili bilo kog drugog organa, obrazovne, zdravstvene ustanove da prijave policiji učinjeno nasilje za koje saznaju u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, odnosno djelatnosti (Član 9). Takođe, prema ovom Zakonu, prema učiniocu nasilja mogu se izreći zaštitne mjere i to udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje, zabrana približavanja, zabrana uznemiravanja i uhođenja, obavezno liječenje od zavisnosti i/ili obavezni psihosocijalni tretman. Zakon prepoznaje prekršajnu odgovornost člana porodice koji vrši neki od oblika nasilja ili zanemaruje lice koje mu je povjereno na staranje. Treba primijetiti da Zakon prepoznaje i prekršajnu odgovornost odgovornog lica u državnom organu, drugom organu, zdravstvenoj zdravstvenoj, obrazovnoj i drugoj ustanovi, zdravstvenog i socijalnog radnika, nastavnika, vaspitača ili drugog lica ako policiji ne prijavi nasilje za koje sazna u vršenju svojih poslova. Statistika o broju predmeta pred sudovima za prekršaje po osnovu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici je dostupna i o njoj se izvještava u Godišnjem izvještaju o radu Sudskog savjeta i ukupnom stanju u sudstvu.⁴ Tako, posljednji dostupni podaci (za 2021. godinu) kažu da je u toj godini pred sudovima za prekršaje bilo ukupno 2191 slučaj po osnovu

¹ European Parliament, *Violence against Women: Psychological violence and coercive control*, 2020, link: chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/650336/IPOL_STU(2020)650336_EN.pdf, pristupljeno 31. jula 2022. godine

² Krantz, Gunilla, Garcia-Moreno, Claudia, „Violence against women“ in *Epidemiol Community Health*, 2005, 59:818-821.

³ Ova lista nije iscrpna.

⁴ Sudski savjet, *Godišnji izvještaj o radu Sudskog savjeta i ukupnom stanju u sudstvu za 2021. godinu*,

Zakona o zaštiti od nasilja u porodici što čini 4.38% od svih predmeta pred ovim tipom sudova.⁵ Ipak, razvrstavanje u odnosu na tip nasilja nije dostupno, pa ne znamo u koliko je od navedenih slučajeva bilo u pitanju psihičko nasilje.

Ovo istraživanje nije viktimološko istraživanje. Za adekvatno i metodološki korektno viktimološko istraživanje bio bi neophodan dovoljno veliki uzorak da obuhvati statistički upotrebljiv broj žrtava. Međutim, iako nije dizajnirano kao viktimološko već standardno istraživanje javnog mnjenja, ovo istraživanje je s obzirom na prevalencu pojave koju ispitanici i ispitanice opisuju i prijavljuju preraslo u kvazi-viktimološko istraživanje.

Izveštaj je podijeljen u četiri cjeline. U prvom je cilj opisati kako psihičko nasilje nad djevojkama i ženama vidi opšta populacija u Crnoj Gori, ali i neke konkretne grupe. Na primjer, da li je ista percepcija žena i muškaraca, mladih i starijih i slično. Cilj je ispitati percepcije prevalence same pojave, sa jedne strane, ali i toga kako ispitanici i ispitanice doživljavaju psihičko nasilje nad ženama i djevojkama, šta ono sve podrazumijeva i obuhvata.

Druga cjelina je najbliža nečemu što bismo mogli opisati kao kvazi-viktimološko istraživanje. Cilj ovog dijela je ispitati kakvo iskustvo su ispitanici i ispitanice imali sa psihičkim nasiljem, lično i direktno ili indirektno, te kako su reagovali u tim situacijama. Podaci koje smo dobili u ovom dijelu, na žalost, potvrđuju početne hipoteze o ogromnoj zastupljenosti ove pojave u crnogorskom društvu.

Treća cjelina izvještaja se bavi time kako ispitanici i ispitanice vide institucije koje su nadležne da postupaju u slučajevima psihičkog nasilja, dok je posljednja cjelina posvećena informisanju o ovoj temi. Naime, donekle je iznenađujuće u kojoj mjeri ispitanici i ispitanice smatraju da im informacije o tome kako prepoznati i kako reagovati u slučajevima psihičkog nasilja fale.

Na kraju, izvještaj završavamo zaključkom u kome su sumirani glavni nalazi.

Metod i podaci

Ovo istraživanje javnog mnjenja o percepciji psihičkog nasilja u Crnoj Gori sprovedeno je na uzorku od 1008 ispitanika/ca starosti preko 18 godina, reprezentativnom za Crnu Goru. Struktura uzorka je definisana multistage random sampling metodom selekcije, koja garantuje standardnu statističku grešku od +/- 3.1% sa intervalom povjerenja od 95% za 50% distribucije.

Sama stratifikacija prilikom procesa definisanja uzorka sprovedena je u dva koraka. U prvom koraku, opšta populacija Crne Gore podijeljena je u tri stratuma koji odgovaraju geo-ekonomskim regijama u Crnoj Gori (sjever, centar i jug). U drugom koraku, uzoračke jedinice u okviru stratuma podijeljene su u tri grupe: velike, srednje i male, pri čemu su se domaćinstva u kojima se istraživanje sprovodilo birala na ovom nivou. Odabir domaćinstva u kojem se, u okviru uzoračke jedinice, sprovodilo istraživanje vršen je *random walk* metodom.⁶ Uzorak je obuhvatio prikupljanje podataka u 21 opštini. Po prikupljanju podataka, izvršena je post-stratifikacija

⁵ Sudski savjet, *Godišnji izvještaj o radu Sudskog savjeta i ukupnom stanju u sudstvu za 2021. godinu*, str. 71

⁶ Podrazumijeva da anketar/ka pokušava uraditi anketu u svakom n-tom domaćinstvu od tačke polaska.

u odnosu na osnovne demografske karakteristike populacije: pol, godine i nacionalnost, u odnosu na Popis iz 2011. godine.

Istraživanje je sprovedeno CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing) tehnikom i anketiranjem licem u lice, uz upotrebu tablet računara. Izuzetak su senzitivna pitanja koja su ispitanice same popunjavale radi zaštite privatnosti. Podaci su prikupljeni u periodu od 15. maja do 12. jula. 2022. godine.

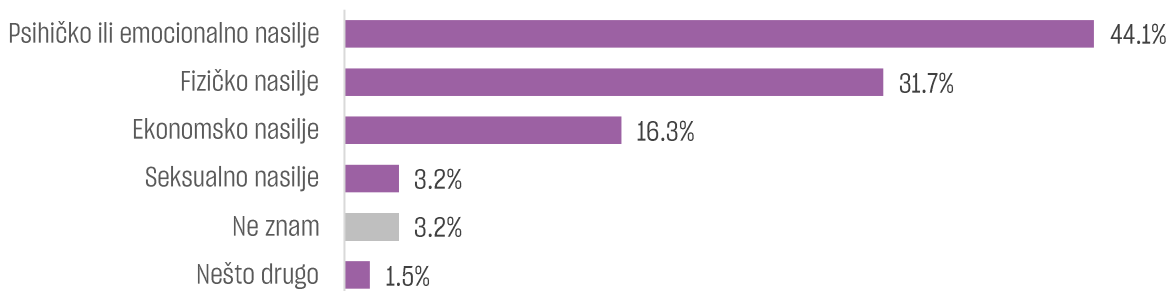
Prilikom analize podataka, pored distribucije odgovora, rađena su ukrštanja sa varijablama koje omogućavaju identifikaciju podgrupa. Samo relevantna i statistički značajna ukrštanja su prikazana u izvještaju. Radi se o sljedećim varijablama:

- Pol (muški i ženski),
- Godine koje su transformisane u tri kategorije - 18-34 godine „mladi“, 35-54 godine „srednjevječni“ i 55+ - stariji ispitanici i ispitanice,
- Obrazovanje koje je transformisano u tri kategorije - osnovno, srednje i visoko.
- Zaposlenje koje je transformisano u sljedeće kategorije - oni koji rade (bez obzira na tim zaposlenja), oni koji ne rade, penzioneri/ke i studenti/kinje,
- Mjesto nastanjenja koje ima tri kategorije - grad, prigradsko naselje i selo,
- Pitanje koliko su zadovoljni svojim finansijskim stanjem koje je transformisano u “zadovoljni” koje uključuje one koji su veoma i donekle zadovoljni i “nezadovoljni” koje uključuje one koji su veoma i donekle nezadovoljni.
- Prihod domaćinstva koji je rekodiran u tri kategorije sa jednakim brojem ispitanika/ca -33.3% onih koji žive u domaćinstvima koji imaju najniže prihode, 33.3% onih koji žive u domaćinstvima koji imaju srednje i 33.3% onih koji žive u domaćinstvima imaju najviše prihode.
- Lični prihod koji je rekodiran u u tri kategorije sa jednakim brojem ispitanika/ca -33.3% onih koji imaju najniže prihode, 33.3% onih koji imaju srednje i 33.3% onih koji imaju najviše prihode.

Percepcija psihičkog nasilja nad ženama i djevojkama u porodici i partnerskim vezama

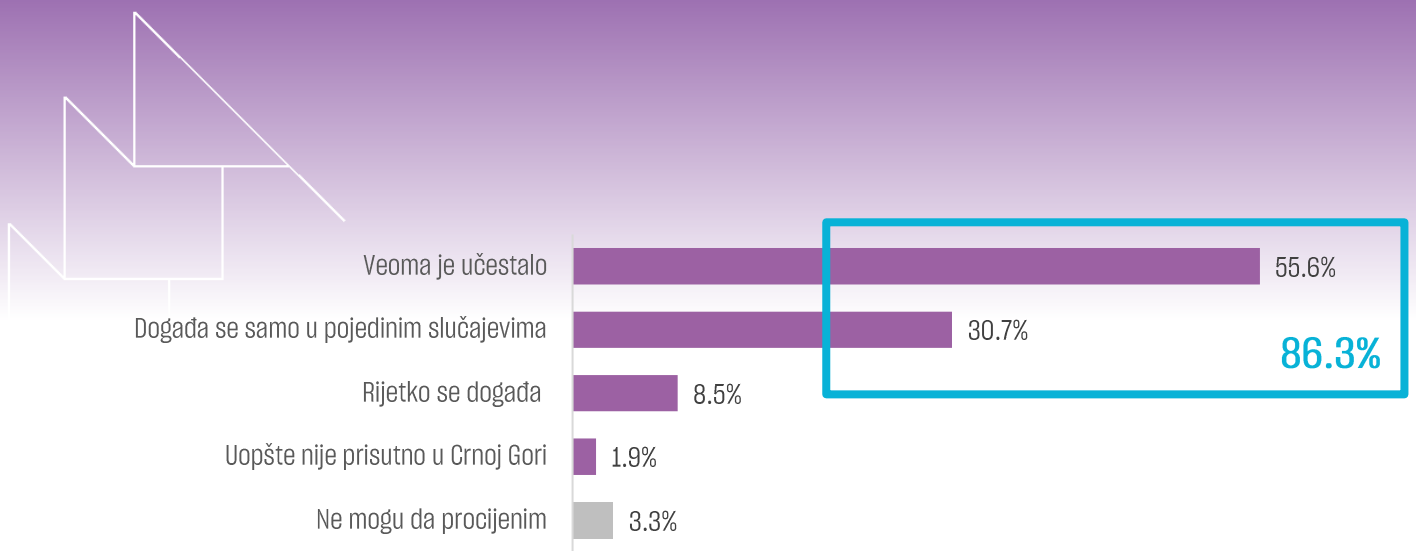
Hipotezu o zastupljenosti psihičkog nasilja u emotivnim i porodičnim odnosima potvrđuje odgovor ispitanika na prvo pitanje. Od ponuđenih oblika nasilja nad ženama i djevojkama najviše ispitanika/ca prepoznaje psihičko kao najzastupljenije (44.1%). Ipak, nije zanemarljivo ni to da gotovo trećina (31.7%) ispitanika i ispitanica smatra da je fizičko nasilje najčešći oblik nasilja u emotivnim i porodičnim vezama.

Interesantno je da psihičko nasilje kao najzastupljenije nešto češće prepoznaju žene nego muškarci. Naime, 46.9% žena je izabralo ovaj odgovor, dok je muškaraca koji identifikuju ovaj oblik nasilja kao najzastupljeniji bilo manje – 41%. Velika razlika postoji i po pitanju ekonomskog nasilja koje 12.8% žena i 20.2% muškaraca identifikuje kao najzastupljenije. Interesantne podatke nalazimo i kada su generacije u pitanju. Naime mlađi (47%) i srednjevječni (49.6%) češće biraju psihičko kao najzastupljenije nasilje od pripadnika i pripadnica starije generacije (35%). Psihičko nasilje takođe češće prepoznaju kao najzastupljenije oni koji su u nekoj vrsti radnog odnosa (47.3%) ili koji studiraju (44.8%) u odnosu na one koji ne rade (40.2%) ili koji su u penziji (40.3%). Takođe, psihičko nasilje se češće identifikuje kao pojava kod onih koji žive u gradu (47.2%) i prigradskim naseljima (44.1%), nego oni koji žive na selu (35%). Interesantno je da psihičko nasilje primjećuju kao zastupljenu pojavu češće oni koji žive u domaćinstvima koji imaju najviše prihode (46.7%), nego oni koji imaju srednje (44.9%) i najniže prihode (41%).

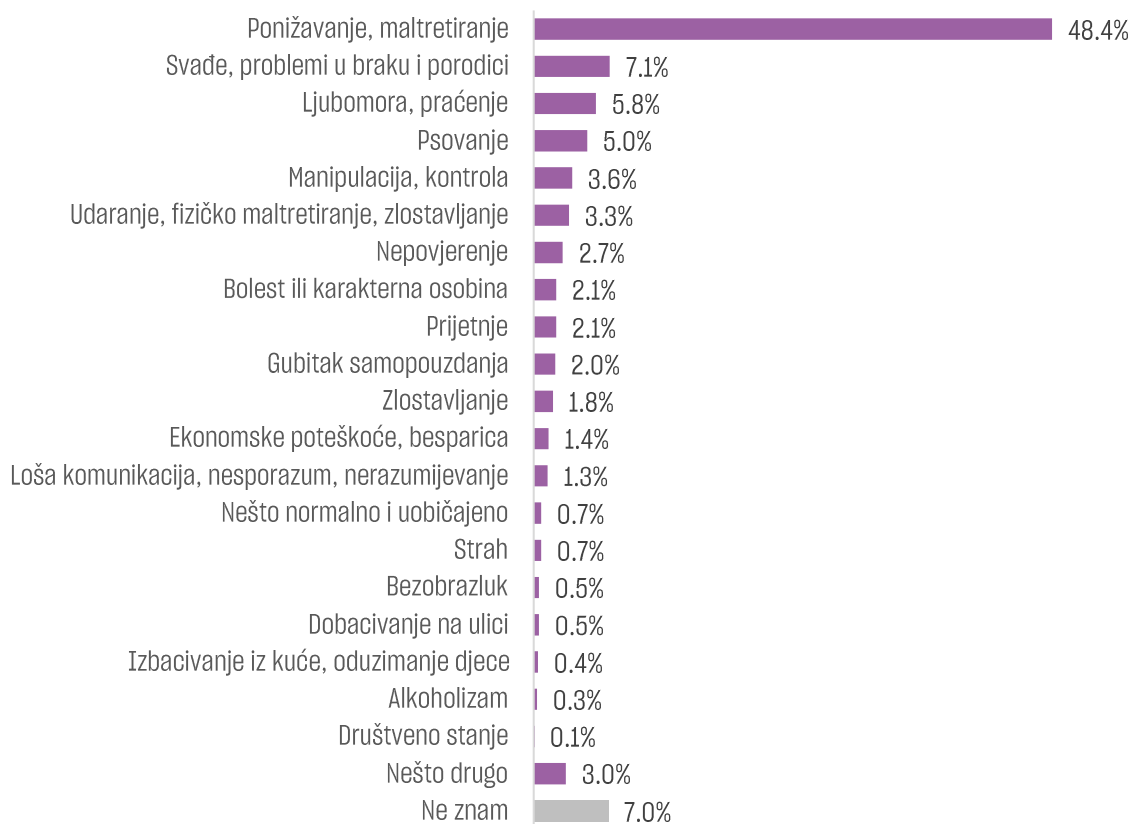
Grafik 1: Kada je riječ o različitim vrstama nasilja, koji se oblik nasilja se po Vama najčešće događa u emotivnim i porodičnim odnosima?

Na pitanje koje je posvećeno konkretno psihičkom nasilju, čak tri četvrtine (85%) ispitanika/ca prepoznaje da je psihičko nasilje prema ženama i djevojkama veoma učestalo ili se događa makar u pojedinačnim slučajevima u Crnoj Gori. Od ovog broja 55.6% njih vjeruje da je ono veoma učestalo, dok dodatno 30.7% vjeruje da se događa u pojedinim slučajevima.

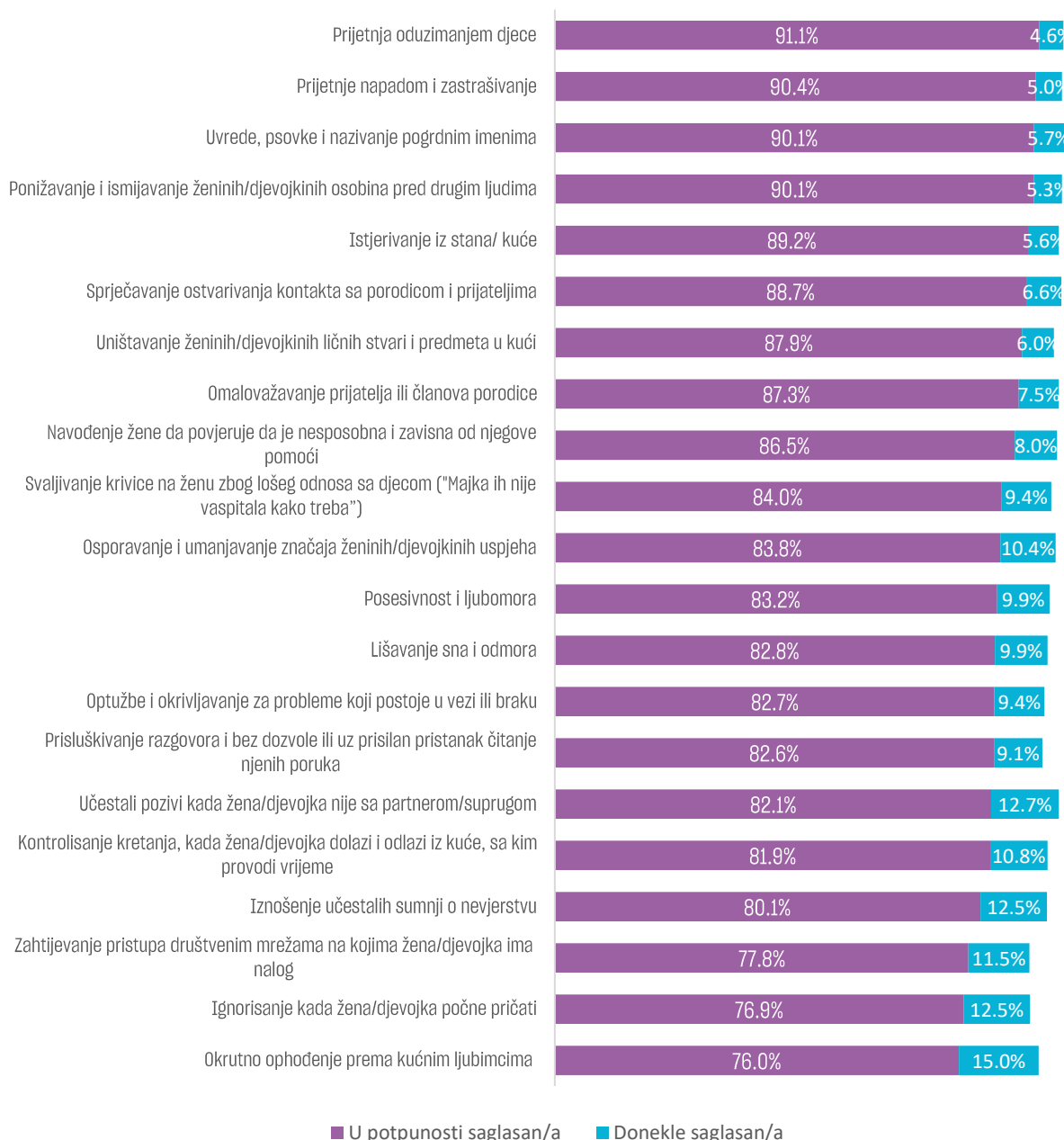
Grafik 2: Prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri je psihičko nasilje nad ženama i djevojkama zastupljeno u Crnoj Gori?

Sljedećim pitanjem je cilj bio da se razumije kako ispitanici/e razumiju šta obuhvata psihičko nasilje. Pitanje je bilo otvorenog tipa i mogli su da napišu šta god da im je asocijacija na temu psihičkog nasilja. Gotovo polovina njih (48.4%) navela je da je u pitanju neka vrsta ponižavanja i/ ili maltretiranja. Pomenuti su i različiti oblici svađa, problema u braku i porodici, ljubomora, praćenje zatim psovanje, kontrola i manipulacija. Interesantno je da manji broj asocijacija uključuje aktivnost u kojoj aktivno učestvuju oba partnera - npr. svađa ili loša komunikacija. Takođe, interesantno je da manje od jednog procenta njih tvrdi da je u pitanju nešto što je „normalno.“

Grafik 3: Šta Vam je prva asocijacija na psihičko nasilje?

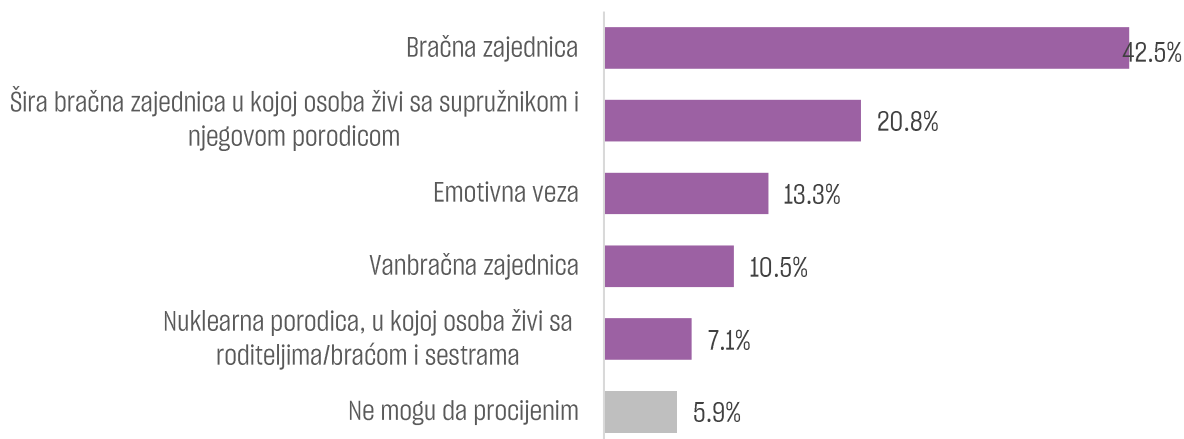
Nakon otvorenog pitanja, ispitanicima/cama je ponuđena dvadeset jedna hipotetička situacija s zadatkom da procjene da li se u konkretnom slučaju radi o psihičkom nasilju. Ispitanici i ispitanice su u izuzetno visokom procentu prepoznali da se u svim navedenim situacijama radi o psihičkom nasilju. Najviša saglasnost postoji (u preko 90% odgovora) kada su u pitanju situacije u kojima se prijeti oduzimanjem djece, napadom i zastrašivanjem, uvrede, psovke i nazivanje pogrđnim imenima, ponižavanje i ismijavanje ženinih/djevojkinih osobina pred drugim ljudima. Iako je veoma mali ispitanika/ca ove situacije identifikovao na prethodnom otvorenom pitanju, kada se pomenu, ispitanici i ispitanice ih prepoznaju kao oblik psihičkog nasilja.

Grafik 4: U kojoj mjeri ste saglasni da svaki od navedenih oblika ponašanja predstavlja psihičko nasilje?

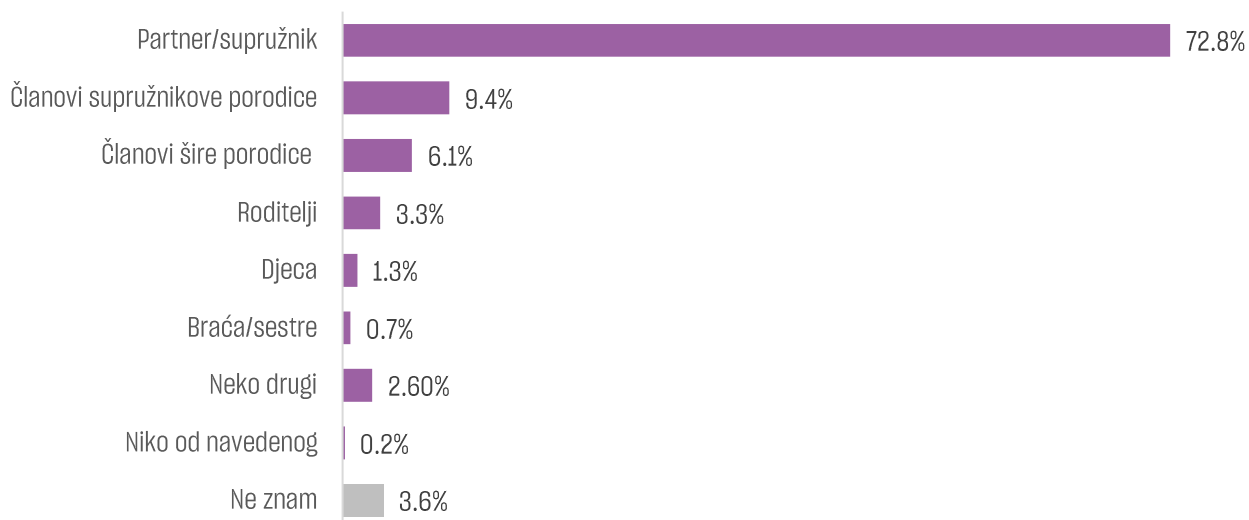
Ispitanice/ce prepoznaju da se psihičko nasilje najčešće dešava u intimnom i privatnom prostoru žrtve koja bi trebalo da se na tim mjestima osjeća sigurno. Preko 60% ispitanika i ispitanica bračnu zajednicu i širu bračnu

zajednicu prepoznaje kao mjesto gdje se psihičko nasilje najčešće događa. Takođe, svaki deseti ispitanik/ca smatra da se psihičko nasilje najčešće dešava u vanbračnoj zajednici. Mlađi ispitanici češće od starijih prepoznaju da se nasilje dešava u emotivnim vezama (17.4%), dok srednjevječni više od ostalih identifikuju bračnu zajednicu kao mjesto gdje se nasilje dešava (47%).

Grafik 5: U kojoj vrsti odnosa smatrate da se psihičko nasilje najčešće događa?

Kao što se vidi iz prethodnog grafika građani pravilno percipiraju da je intimna sredina mjesto gdje se psihičko nasilje najčešće dešava. To se potvrđuje i odgovorom na sljedeće pitanje na kome preko dvije trećine (72.8%) ispitanika/ca smatra da je partner odnosno supružnik najčešći počinioc nasilja prema ženama i djevojkama u porodičnim i emotivnim vezama. To je ubjedljivo najčešće birani odgovor, nakon čega slijedi 9.4% ispitanika/ca koji identifikuju članove supružnikove i 6.1% onih koji identifikuju članove šire porodice kao počinioce.

Grafik 6: Ko su, po Vašem mišljenju, najčešće počinioci nasilja u porodičnim i emotivnim odnosima?

Ispitanike/ce smo pitali kako posmatraju situaciju u kojoj partner ili supružnik u toku rasprave burno reaguje, uz ispoljavanje verbalne agresije, gdje verbalna agresija podrazumijeva povišen ton, vikanje, vrijeđanje. Nešto blizu pola ispitanika (44.7%) smatra da je to nedopustiv način rješavanja nesuglasica i da kao takav predstavlja nasilje. Značajno više žena (48.6%) dijeli takvo mišljenje nego muškaraca (40.4%). Uz to, 23% ispitanika smatra da je u pitanju prekršajno djelo koje bi trebalo biti sankcionisano. Sa druge strane, čak četvrtina ispitanika/ca - njih 25.6% smatra da ovo jeste u pitanju loš način rješavanja nesuglasica, ali da je prihvatljiv da se nekada dogodi. Među onima koji tako misle više je muškaraca (28.4%) nego žena (23.2%).

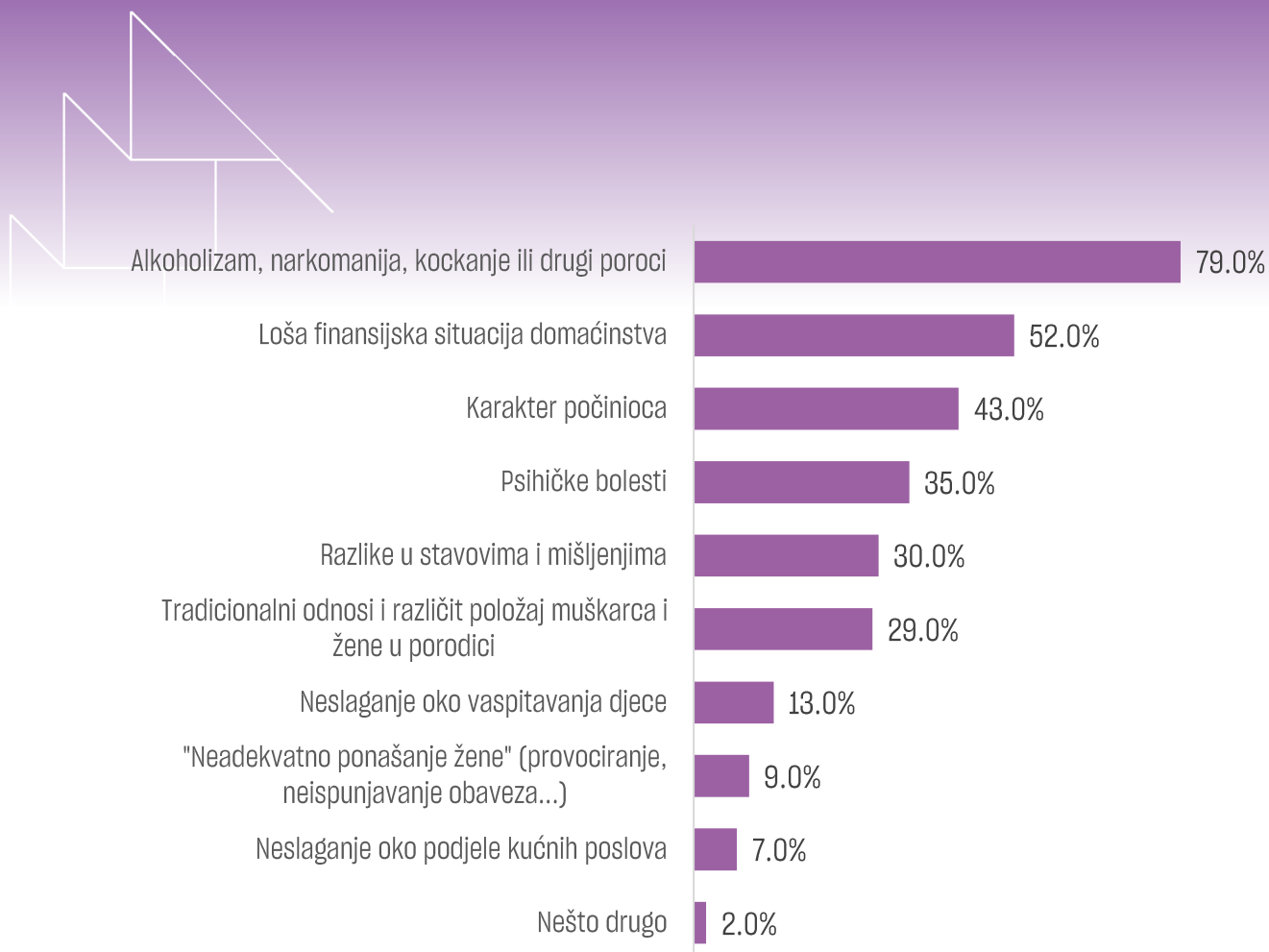
Mali procenat ispitanika (5.4%) smatra da je to u potpunosti normalan oblik ponašanja, od čega nešto više muškaraca (6.2%) nego žena (4.6%). Ne postoje statistički značajne razlike među različitim generacijama, po ovom pitanju.

Grafik 7: Kako Vi posmatrate situaciju u kojoj partner ili supružnik u toku rasprave burno reaguje, uz ispoljavanje verbalne agresije?

Među onima koji smatraju da je situacija u kojoj partner ili supružnik u toku rasprave burno reaguje, uz ispoljavanje verbalne agresije normalan oblik rješavanja nesuglasica nešto češće se javljaju muškarci nego žene. Od ukupnog procenta ispitanika koji su naveli da je to normalan vid rješavanja nesuglasica 55.6% su muškarci.

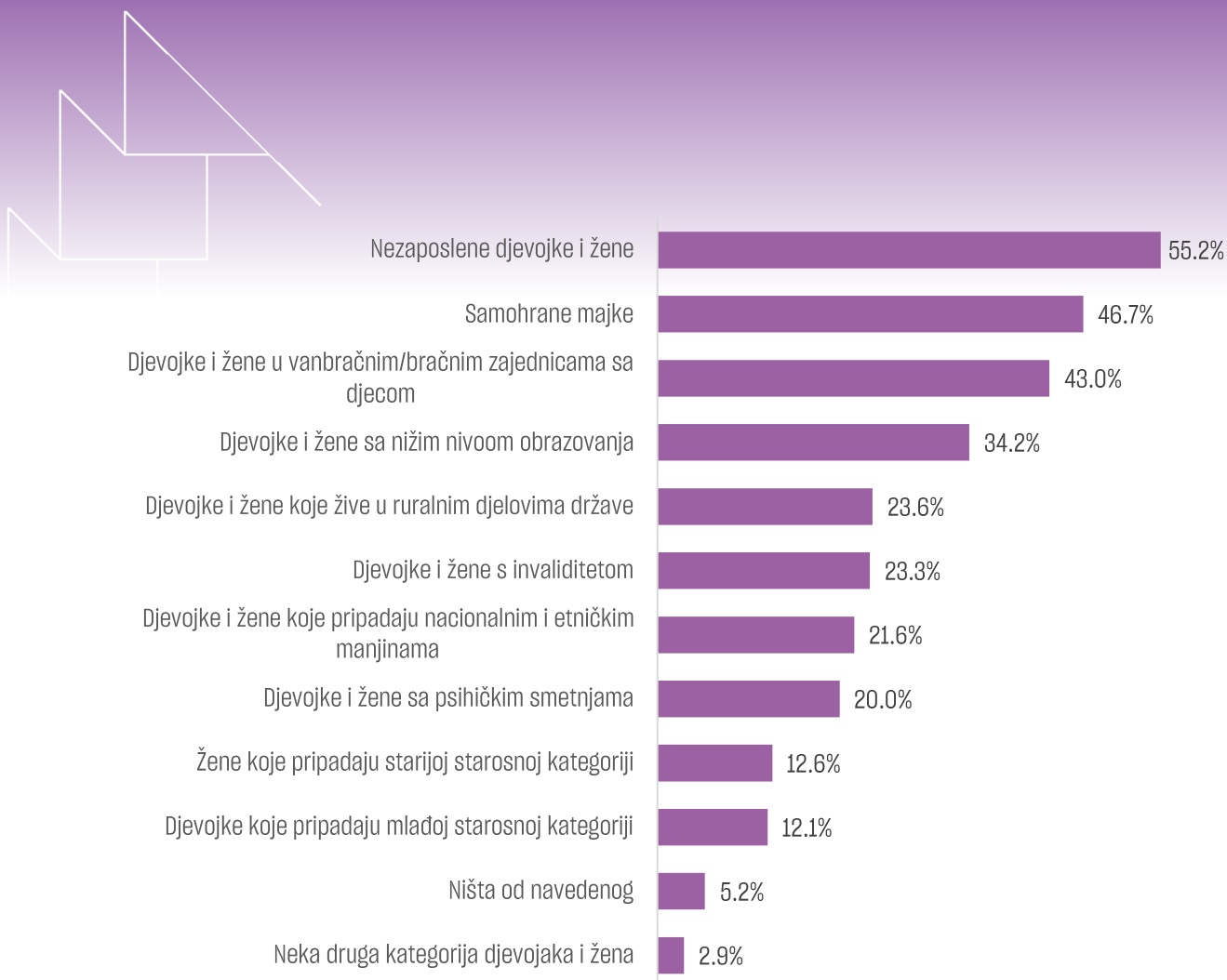
Kao glavni razlog zbog kog se dešava psihičko nasilje u porodici i partnerskim vezama, 79% ispitanika/ca prepoznaje razne oblike poroka. Kao sledeći razlozi navedena su i loša finansijska situacija domaćinstva (52%), zatim karakter počinioca (43%), psihičke bolesti (35%) ili čak razlike u stavovima i mišljenjima (30%). Tradicionalne rodne uloge koje nameće društvo nalaze se na šestom mjestu, što je navelo manje od jedne trećine ispitanika. Ova saznanja su interesantna s obzirom na sve edukativne kampanje sprovedene u prethodnom periodu u cilju podizanja svijesti javnosti o nasilju kao posljedice seksističkih pogleda i stereotipa i neravnoteže moći između muškaraca i žena.

Grafik 8: Koja su, po Vama, TRI glavna razloga od navedenih zbog kojih se događa psihičko nasilje u porodici i partnerskim odnosima? (prvi+drugi+treći razlog)

Na pitanje koje kategorije djevojaka i žene su najugroženije u kontekstu rizika od psihičkog nasilja, ispitanici i ispitanice najčešće prepoznaju nezaposlene djevojke i žene (55.2%) što govori o tome da razumiju ekonomski aspekt nasilja. To na neki način potvrđuje i druga u prvom, drugom i trećem izboru najčešće pominjana grupa - samohrane majke za koje 46.7% ispitanika i ispitanica smatra da su naročito izložene riziku od psihičkog nasilja. Kvantitativno istraživanje sa unaprijed ponuđenim odgovorima ne pruža mogućnost da se dalje ispituju razlozi zbog kojih su ispitanici identifikovali samohrane majke kao drugu najizloženiju kategoriju, ali bi bilo interesantno i važno razumjeti da li se radi o iskustvu koje imaju, percepciji ranjivosti žene bez muškarca ili čak percepciji implicitne društvene osude žena koje su same.

Treće po broju pominjanja su djevojke i žene koje žive u vanbračnoj ili bračnoj zajednici sa djecom (43%). Moglo bi se pretpostaviti da su ispitanici/ce ranjivost u ovom slučaju vezali za prisustvo djece i ostajanje u odnosima nasilja zbog njih. Ovo možemo povezati sa odgovorima na pitanje predstavljeno u Grafik 4: U kojoj mjeri ste saglasni da svaki od navedenih oblika ponašanja predstavlja psihičko nasilje? gdje najviše ispitanika i ispitanica kao oblik psihičkog nasilja prepoznaje prijetnju oduzimanja djece.

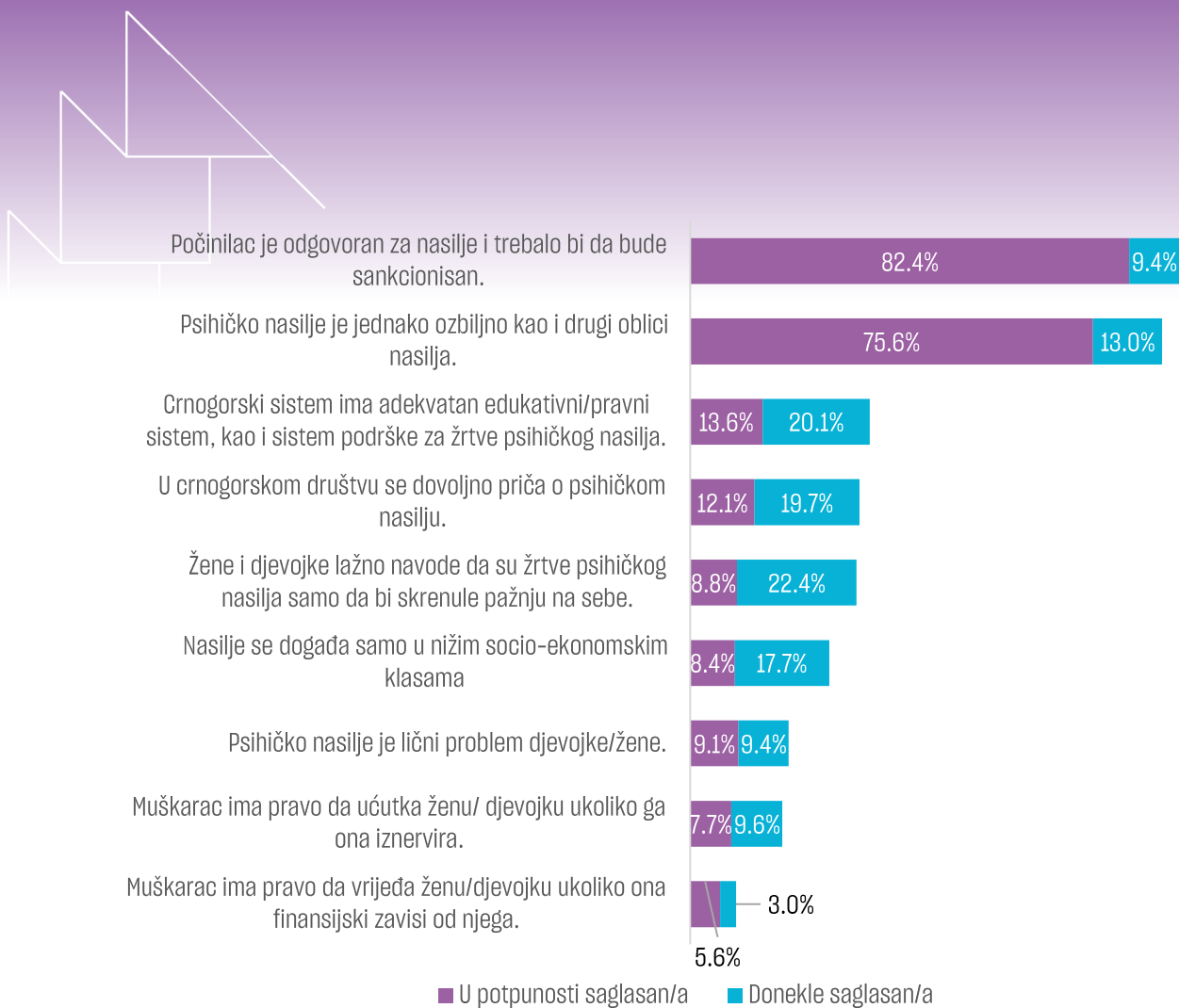
Grafik 9: Da li postoje neke kategorije djevojaka i žena koje su naročito izložene riziku od psihičkog nasilja? Molimo Vas da rangirate TRI najizloženije kategorije od navedenih? (prvi+drugi+treći odgovor)

Većina ispitanika i ispitanica je u potpunosti ili donekle saglasna sa tvrdnjom da onaj ko je odgovoran za nasilje treba da bude sankcionisan (preko 91%), a 88.6% je u potpunosti ili donekle saglasna sa tvrdnjom da je psihičko nasilje jednako ozbiljno kao i drugi oblici nasilja.

Ipak, samo trećina ispitanika/ca smatra da crnogorski sistem ima adekvatan edukativni/pravni sistem, kao i sistem podrške za žrtve psihičkog nasilja, a nešto manje (oko 31%) ispitanika/ca smatra da se u crnogorskom društvu dovoljno priča o psihičkom nasilju. Da se nedovoljno priča češće misle mlađi, srednjevječni, te više obrazovani, nego stariji građani ili oni koji su manje obrazovani. Oni koji ne rade u prosjeku češće misle da se o nasilju dovoljno priča, kao i oni koji žive u prigradskim naseljima i selima. Na kraju što su lični prihodi pojedinca veći, to je i veća vjerovatnoća da nije saglasan/a s tim da se o ovoj temi dovoljno priča.

Zabrinjavajuće je da čak jedna trećina, tj. 33.2% ispitanika/ca navodi da su u potpunosti ili donekle saglasni sa tim da žene i djevojke lažno navode da su žrtve psihičkog nasilja samo da bi skrenule pažnju na sebe, a da gotovo petina smatra da muškarac ima pravo da učutka ženu/ djevojku ukoliko ga ona iznervira. Da žene i djevojke lažno navode da su žrtve psihičkog nasilja da bi skrenule pažnju na sebe značajno više misle muškarci (35.8%), nego žene (26.8%). Takođe, to u prosjeku češće misle oni sa nižim (34.3%) i srednjim obrazovanjem (33%) nego višim i visokim (24.5%).

Nije mali procenat ni onih koji su saglasni sa tvrdnjom da muškarac ima pravo da vrijeđa ženu ili djevojku ukoliko ona zavisi finansijski od njega – 8.6%.

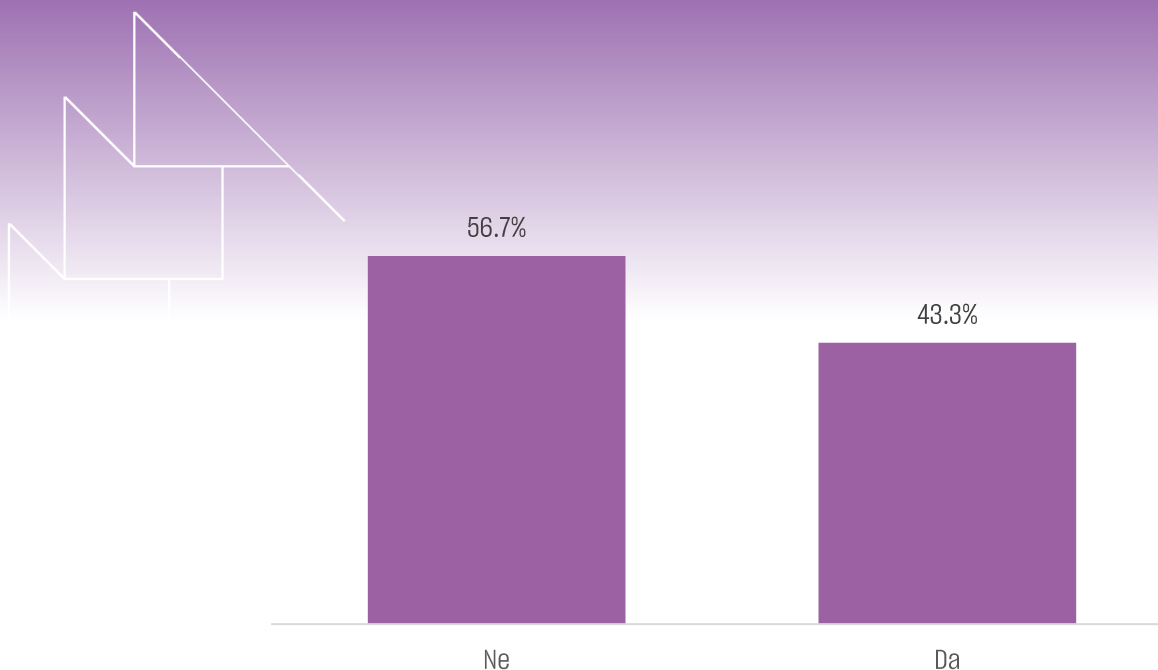

Grafik 10: Molimo Vas da navedete u kojoj mjeri ste saglasni da sljedećim tvrdnjama?

Iskustvo ispitanik/ca sa slučajevima psihičkog nasilja

Ovaj dio izvještaja posvećen je iskustvima direktnim i indirektnim koje su ispitanici i ispitanice imali sa psihičkim nasiljem. Podijeljeno je u dva dijela - prvi koji se odnosi na situacije kada su bili svjedoci nasilja i drugi u kojima su pitani da li su bili žrtve nasilja. Taj drugi dio upitnika je postavljen samo ženama i djevojkama, a radi zaštite privatnosti, anketiranje je sprovedeno na način da je osoba sama popunjavala taj dio upitnika bez prisustva anketara ili anketarke.

Podaci govore o ogromnoj zastupljenosti psihičkog nasilja u crnogorskom društvu. Skoro polovina ispitanika i ispitanica (43.3%) navodi da su nekada lično prisustvovali situaciji u kojoj je muškarac vrijeđao ili vikao na partnerku, sestru, majku. To znači da je skoro polovina građana imala neposredno iskustvo sa psihičkim nasiljem, iako možda nisu bili oni lično žrtve. Ovako visoka prevalenca ima negativne posljedice ne samo po osobe koje prisustvuju činu nasilja, već i u smislu uspostavljanja kulture nasilnog ponašanja u kome se ono doživljava kao normalno ili očekivano, a obrasci nasilnog ponašanja generacijski prenose.

Grafik 11: Da li ste nekada LIČNO prisustvovali situaciji u kojoj je muškarac vrijeđao ili vikao na partnerku, sestru, majku, bilo na nekom javnom mjestu poput kafića, ulice ili u komšiluku?

Na pitanje kako su reagovali u situaciji u kojoj su prisustvovali nasilnom ponašanju, čak gotovo trećina (31%) ispitanika/ca navodi da nijesu reagovali, dok gotovo polovina (45.7%) navodi da su se obratili počiniocu nasilja i spriječili ga. Jedan dio ispitanika i ispitanica navodi da se obratio trećem licu (14.1%), a manji dio ispitanika/ca (samo 6.1%) navodi da su pozvali policiju.

Postoji statistička razlika među muškarcima i ženama po ovom pitanju. Naime, žene češće od muškaraca navode da nijesu reagovala prema počiniocu (36.1% žena i 55.9% muškaraca). Sa druge strane, žene češće zovu treće lice (20.9% žena za razliku od 6.4% muškaraca) ili policiju (7.4% žena za razliku od 4.9% muškaraca) u pomoć.

Grafik 12: Da li ste reagovali u toj situaciji i ukoliko jeste, na koji način?

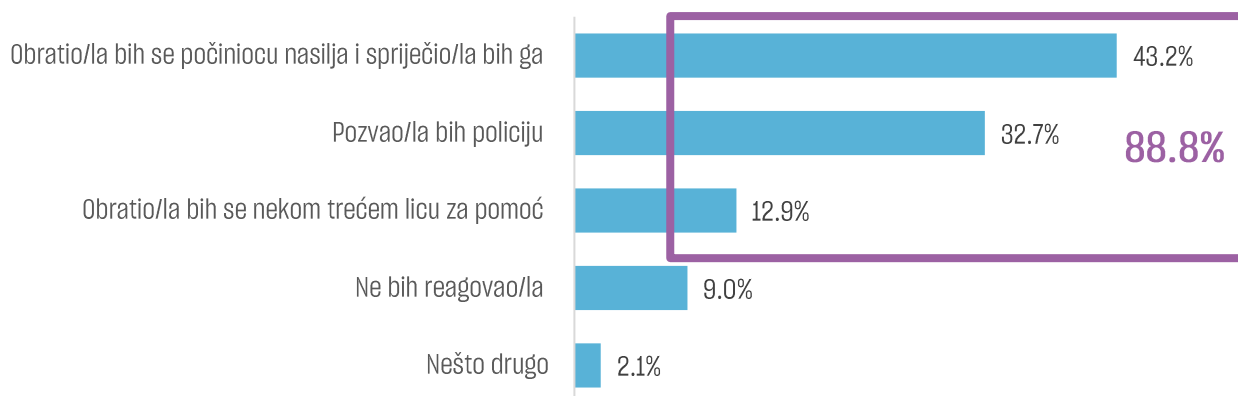
Većina onih koji su reagovali bi postupila isto u situaciji kada bi bili svjedovi nekom drugom, agresivnijem tipu nasilja. Tako bi isto učinilo 80.6% onih koji su se obratili počiniocu i spriječili ga, 70.5% onih koji su se obratili nekom trećem za pomoć, 72.7% onih koji su pozvali policiju. Među onima koji nisu reagovali u slučaju psihičkog nasilja - 51.2% takođe ne bi reagovali u slučaju fizičkog, dok 39.3% tvrdi da bi postupili drugačije.

Na ovo pitanje o tome kako bi reagovali u situaciji kada bi verbalno nasilje kojem su prisustvovali preraslo u fizičko, npr. ukoliko bi počinitelj udario ili ošamario žrtvu, većina (88.8%) ispitanika/ca je navelo da bi napravili

neki korak ka tome da ga spriječe. Njih 43.2% kažu da bi se obratili počiniocu nasilja i spriječili ga dok bi 32.7% pozvalo policiju, a 12.9% bi se obratili trećem licu za pomoć. Dakle, iako građani/ke prepoznaju psihičko nasilje kao oblik nasilja, skoro duplo više njih bi reagovalo tek kada dođe do fizičkog nasilja.

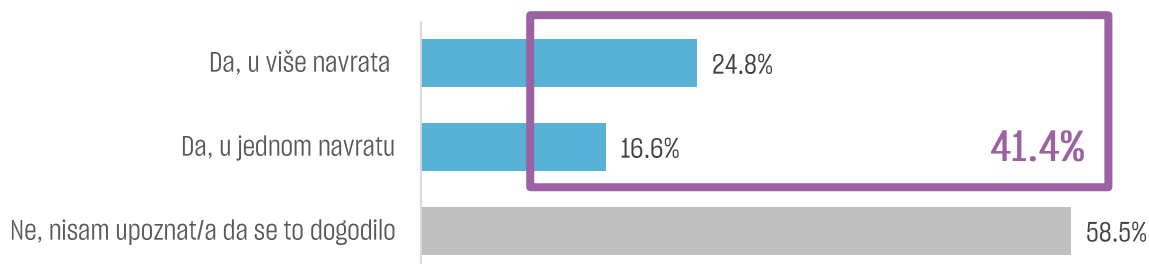
Među ispitanicima koji tvrde da bi se konfrontirali sa počiniocem fizičkog nasilja kako bi ga spriječili, očekivano je više je muškaraca nego žena (65.1%).

Razlozi koji se pominju kao objašnjenje za izostanak reakcije su neprijatnost od drugih ljudi, šok, želja da se situacija ne pogorša, nedostatak povjerenja u to da se žrtvi može pomoći, ali i odgovori tipa „ne bih da se miješam u tuđe probleme“ ili „imam dovoljno svojih problema“ ili „neko drugi je nadležan.“ Posljednja tri odgovora ukazuju na to da se psihičko nasilje povezuje sa sferom privatnosti za koju smatraju da se ne treba miješati.

Grafik 13: Da li biste reagovali u situaciji kada bi verbalno preraslo u fizičko nasilje, odnosno kada bi počinioc nasilja udario ili ošamario žrtvu?

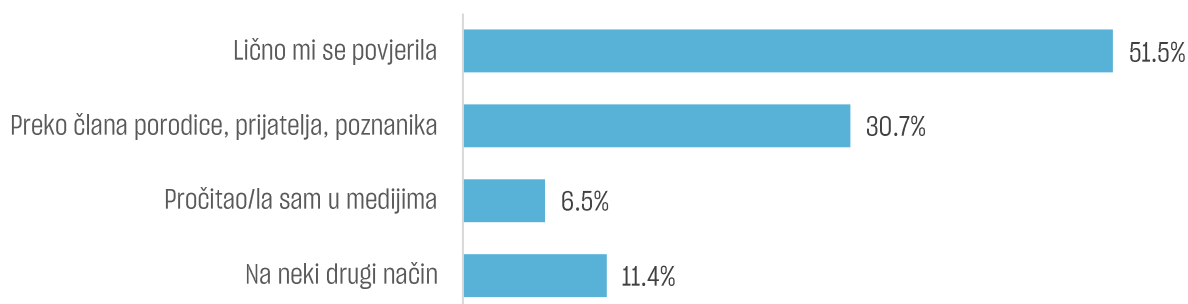
Čak 41.4% ispitanika i ispitanica tvrdi da poznaje neku žensku osobu iz svog ličnog okruženja koja je u barem jednom navratu doživjela neki oblik psihičkog nasilja. Postoje razlike među muškarcima i ženama po ovom pitanju. Naime, procenat žena koji zna za ovakve slučajeve je 46%, a muškaraca 36.3% što ukazuje na to da su ovo problemi o kojima se često ne govori otvoreno već u krugovima povjerenja među ženama.

Grafik 14: Da li Vi lično poznajete neku žensku osobu iz Vašeg okruženja (član porodice, prijateljica, koleginica) koja je doživjela neki od oblika psihičkog nasilja?

Da su u pitanju informacije koje se dijele u krugovima od povjerenja ukazuju i podaci o odgovoru na naredno pitanje. Naime, na pitanje kako su saznali za iskustvo te osobe, više od polovine kaže da im se žrtva lično

povjerila (51.5%), dok gotovo jedna trećina (30.7%) tvrdi da je čula preko člana porodice, prijatelja ili poznanika. I po ovom pitanju postoje značajne razlike među muškarcima i ženama. Žene češće saznaju tako što im se žrtva povjeri (59.4%) od muškaraca (40.1%). Muškarci, pak, češće saznaju od drugih, prijatelja, poznanika, članova porodice (42.4%) u odnosu na žene (22.2%).

Grafik 15: Na koji način ste saznali za iskustvo te osobe?

Na otvoreno pitanje o kakvom obliku nasilja se radi u slučaju o kome se govori, ispitanici i ispitanice su najčešće navodili da je osoba doživjela i psihički i fizički vid nasilja. Neki od tipičnih odgovora bili bi sljedeći:

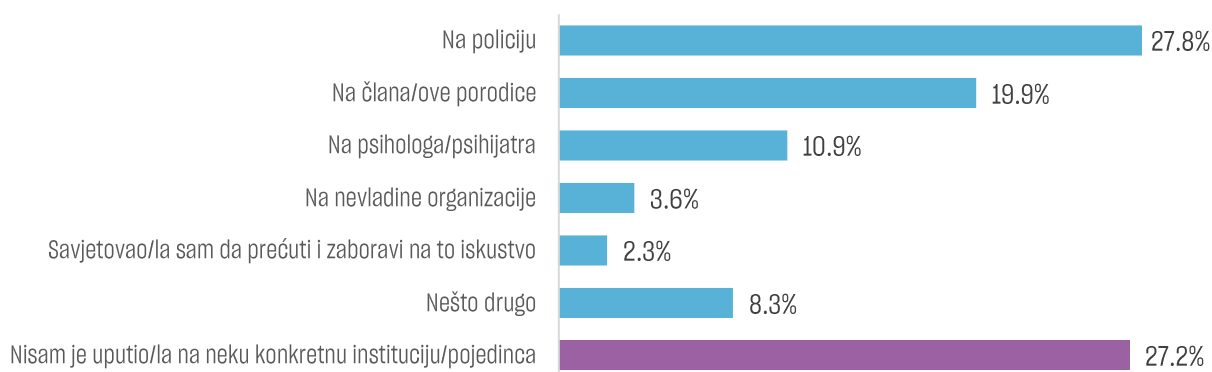
“Batine, prijetnje, bio je ugrožen život. Ali riješila je uz pomoć porodice i prijatelja, sada se i preudala i srećno živi sa drugim čovjekom.”

“Fizičko maltretiranje od porodice njenog muža.”

“...govorio joj je da je glupa i da će joj kosti slomiti kad dođe kući.”

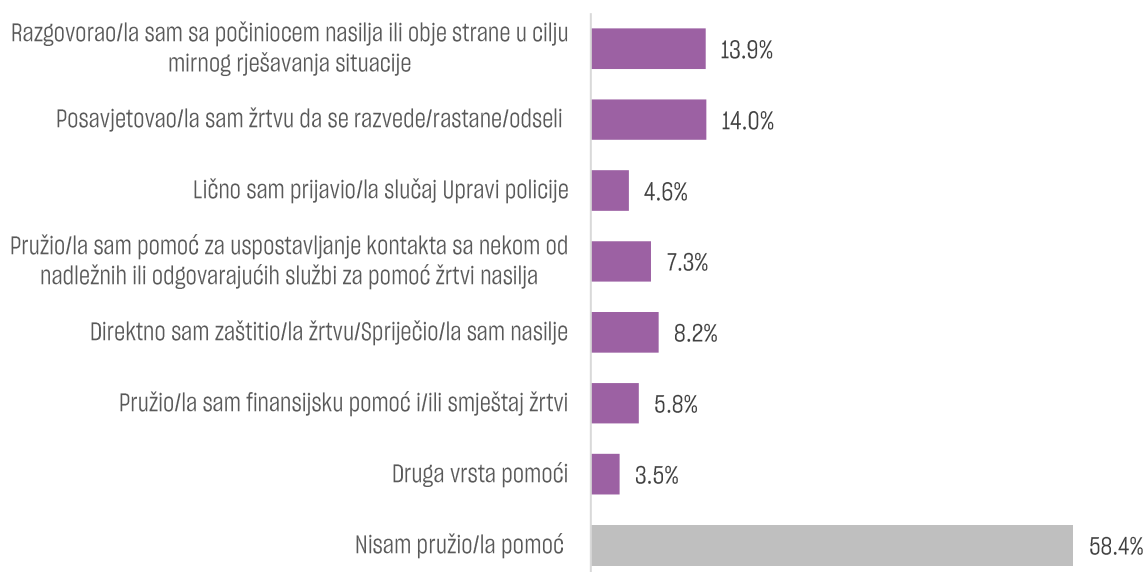
“Izbacio je iz kuće sa djecom, ali u pijanom stanju.”

Pitanja koja slijede povezana su sa konkretnim iskustvom koje su ispitanici pomenuli. Naime, skoro trećina odgovara negativno na pitanje da li su žrtvu uputili na neku instituciju koja može da pomogne. Da su osobu iz okruženja koja je pretrpjela psihičko nasilje uputili na policiju navodi 27.8% ispitanika/ca, dok ih je 19.9% uputilo na članove porodice, 10.0% na psihijatre ili psihologe i 3.6% na specijalizovane nevladine organizacije. Interesantno je da ne postoje statistički značajne razlike između muškaraca i žena kada je u pitanju tip reakcije.

Grafik 16: Da li ste osobu iz okruženja koja je pretrpjela psihičko nasilje uputili na neku instituciju/pojedinca koja bi joj pomogla?

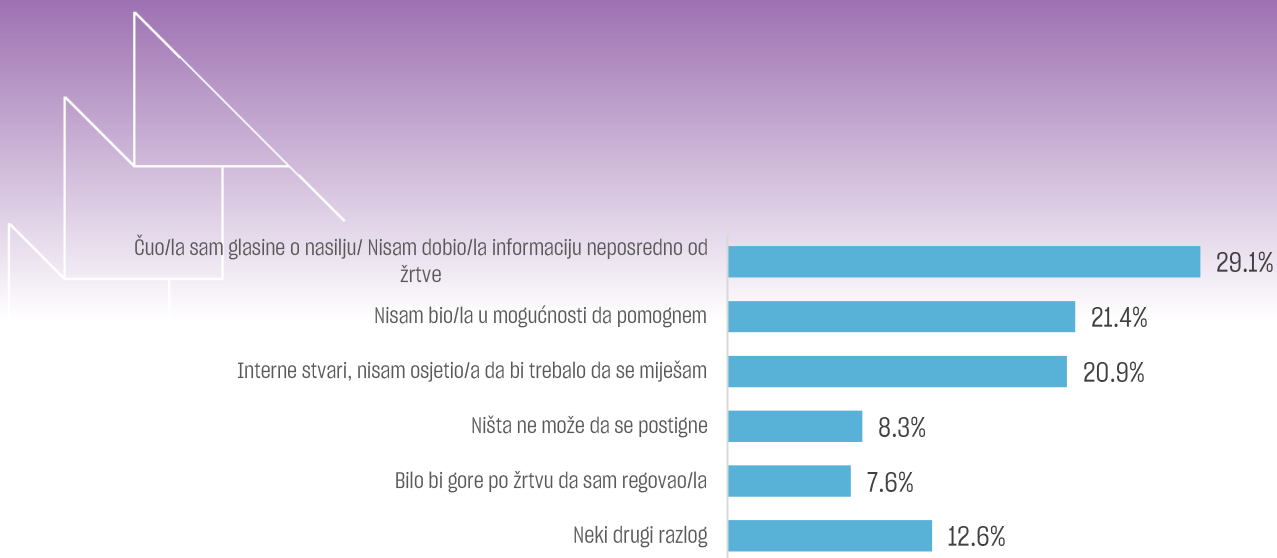
Više od polovine ispitanika i ispitanica (58.4%) je navelo da osobi iz okruženja za koju su znali da je žrtva nasilja nijesu pružili nikakvu pomoć, što je u saglasju sa podacima iz prethodnog grafika. Oni koji jesu, najčešće navode da je to bio razgovor s počiniocem nasilja ili sa obje strane kako bi se mirno riješila situacija (13.9%) ili savjetovanje žrtve da se razvede ili odseli. Ovi podaci su kasnije potvrđeni u dijelu upitnika u kome se ispitanici i ispitanice pitaju o čemu bi voljeli da imaju više informacija – većina kaže da bi voljela da ima informacije i instrukcije o tome šta je pravilno postupanje u ovim situacijama. Podaci ukazuju na to da iako umiju da prepoznaju nasilje građani i građanke ne znaju kako da na njega reaguju. Takođe, najveći dio ispitanika i ispitanica dovodi u pitanje efikasnost sankcija prema počiniocu nasilja, bilo na način da se pita da li one postoje ili na način da eksplicitno izražava sumnju u njihovo postojanje i sprovođenje.

Grafik 17: Da li ste pokušali da pomognete žrtvi nasilja na neki način? Molim Vas da navedete šta ste konkretno preuzeli kako biste toj osobi pomogli?

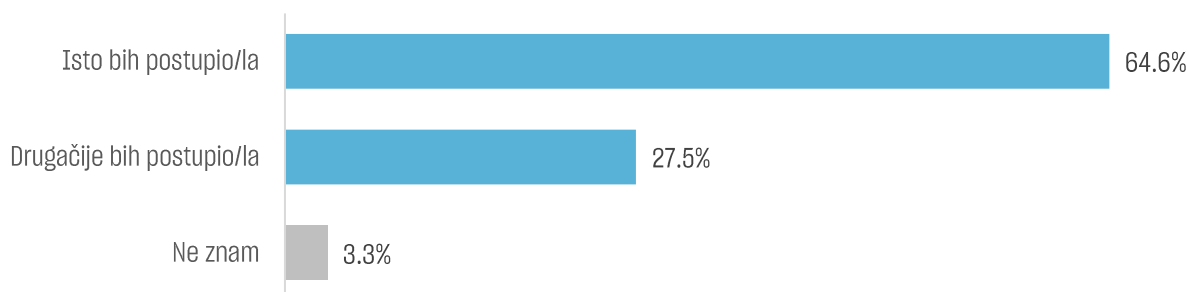
Nedostatak odgovarajuće reakcije među građanima i građankama potvrđeno je i odgovorom na sljedeće pitanje. Naime, oni koji kažu da nisu uopšte pružili pomoć što je skoro 60% građana i građanki, upitani su za razloge. Najčešći razlozi koje pominju odnose se na to da su smatrali da su u pitanju samo glasine o nasilju ili da nisu bili u mogućnosti da pomognu (29.1%). Takođe je zabrinjavajuće da preko petine ispitanika/ca nije željela da se miješa jer su smatrali da se radi o internim odnosa, a gotovo 16% jer smatra da ništa ne bi moglo da se postigne ili da bi bilo gore po žrtvu da su reagovali.

Među ispitanicima koji su se izjasnili da nijesu reagovali jer smatraju da su to interni odnosi u koje se ne žele mješati češće su bili muškarci. Njih četvrtina bira ovaj odgovor u odnosu na samo 15% žena.

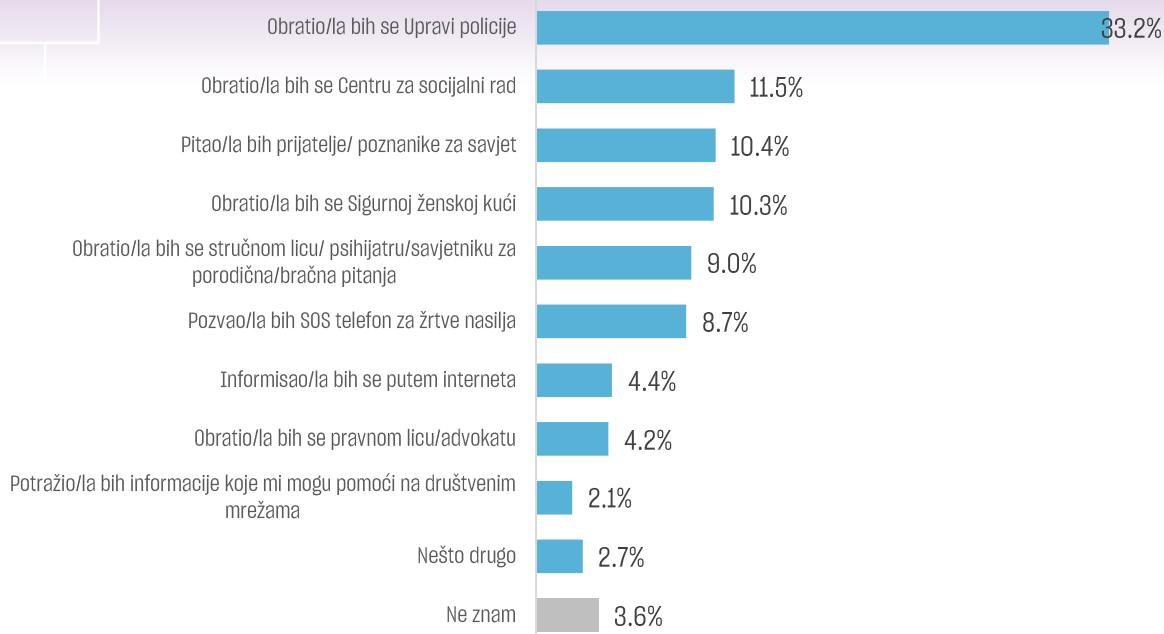
Grafik 18: Koji je glavni razlog zbog kog niste reagovali?

Ispitanici koji tvrde da ne bi reagovali, njih 58.4% od cijelog uzorka, upitani su kako bi reagovali da je u pitanju bio neki „ozbiljniji“ oblik nasilja. Cilj ovog pitanja je bio da odmjeri dio izostanka reakcije koji se može pripisati tipu nasilja, a dio koji se može pripisati samom ispitaniku. Naime, ukoliko je u pitanju tip nasilja, npr. ispitanik nije reagovao jer psihičko nasilje smatra „blažim“ očekujemo da će reći da bi u slučaju nasilja koje smatra „ozbiljnijim“ drugačije postupiti. Ako, pak, nije do oblika nasilja, odgovor će ostati isti. Rezultati su prikazani na grafiku 19, svega trećinu situacija možemo otpisati na tip nasilja, dok je u dvije trećine situacija u pitanju osoba koja ne bi reagovala ni u kom slučaju. Ovo je važan podatak jer pokazuje maksimalni kapacitet učinka kampanje za osvješćivanje ljudi o opasnosti i ozbiljnosti psihičkog nasilja. U idealnom scenariju, takva kampanja bi mogla pokrenuti svega trećinu onih koji inače ne bi reagovali na reakciju.

Grafik 19: Da li biste na isti način odreagovali i kada biste bili svjedok nekom drugom, ozbiljnijem obliku nasilja?

Pitanje kako ispravno reagovati se pojavljuje kao čest motiv u odgovorima na ovom istraživanju. Građani i građanke su očigledno veoma nesigurni kada je u pitanju adekvatna reakcija. Zbog toga je pitanje o tome gdje bi tražili informacije o tome kako pomoći žrtvi izuzetno relevantno. Najveći procenat ispitanika/ca, jedna trećina (33.2%), bi se obratila Upravi policije s pitanjem o informacijama kako pomoći osobi koja je pretrpjela psihičko nasilje, dok bi se drugi ispitanici obratili Centru za socijalni rad, prijateljima, zatim Sigurnoj ženskoj kući. Treba primijetiti relativno jednaku distribuciju odgovora na ovo pitanje (ako se izuzme Uprava policije), što dodatno ukazuje na nesnalaženje i nesigurnost.

Grafik 20: Gdje biste najprije potražili informacije, kako biste pomogli osobi koja je pretrpjela psihičko nasilje?

Lično iskustvo žena sa psihičkim nasiljem

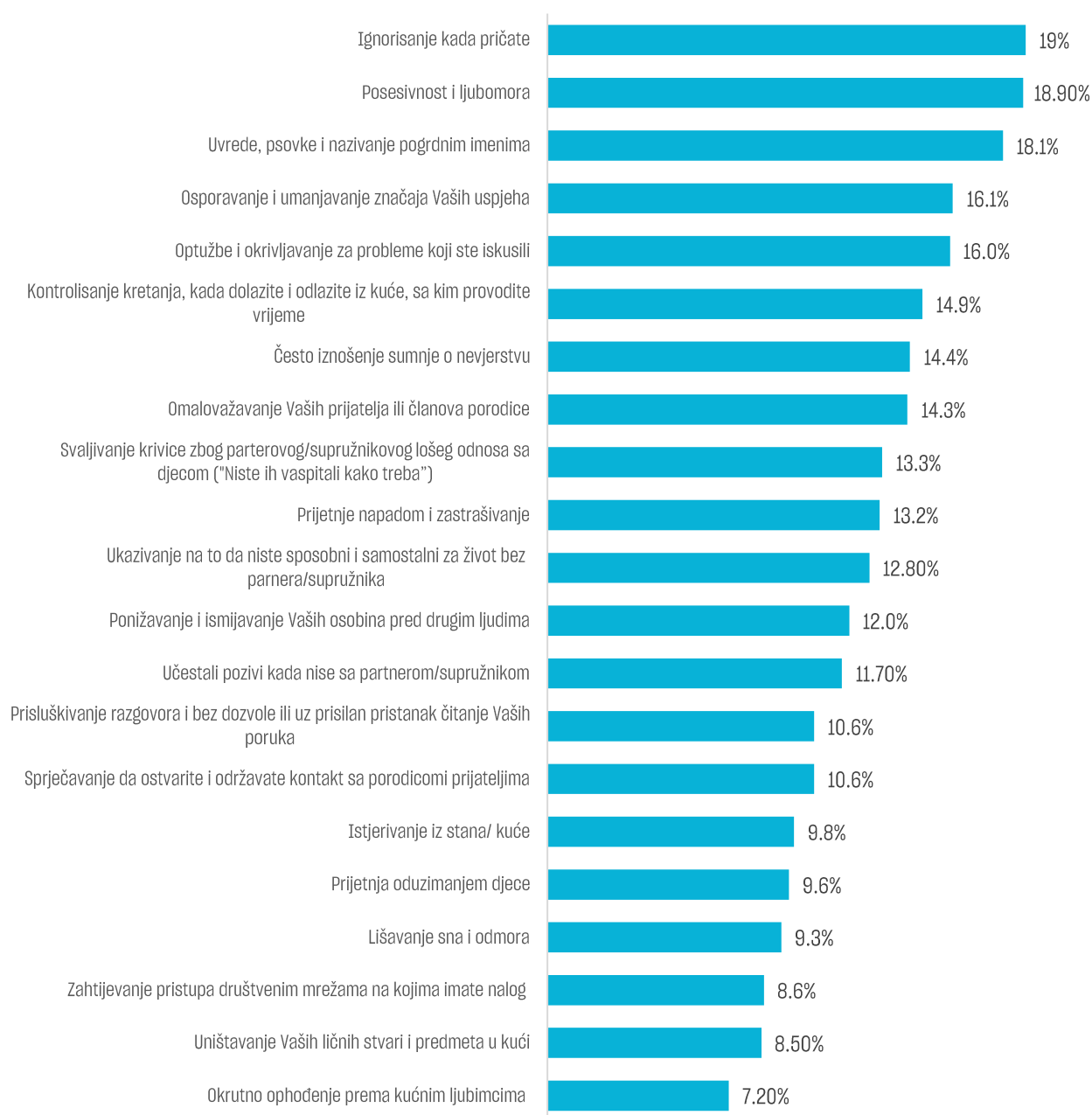
S obzirom na osjetljivost pitanja iz naredne cjeline, anketari i anketarke su imali instrukciju da pitanja u ovom dijelu ne pitaju direktno, već da predaju tablet ispitanicama da same odgovaraju na njih. Inače, ovaj dio upitnika su popunjavale same žene. Ovo je učinjeno kako bi se obezbijedila što veća privatnost za odgovaranje na postavljena osjetljiva pitanja. Ova taktika je dala rezultate, tako da je da odgovara na ova pitanja pristalo svih 518 žena koje su učestvovala u istraživanju.

Prvo pitanje se direktno odnosilo na lično iskustvo sa nasiljem. Ispitanicama je predočena lista različitih oblika psihičkog nasilja i trebalo je da označe koje su sve oblike lično doživjele. **Rezultati su veoma zabrinjavajući. Bar jedan potvrđan odgovor na listi dale su 183 žene, što čini čak 35.3% žena. Dakle, na osnovu ovih podataka možemo zaključiti da je bar jedan oblik psihičkog nasilja doživjela preko trećina žena u Crnoj Gori.** Imajući u vidu osjetljivost teme, legitimno je pretpostaviti da je ovo veoma konzervativna procjena i da procenat mora biti i viši jer vjerovatno neke među njima nisu željele govoriti o tome, čak ni u situaciji zaštićene privatnosti. Neke druge su, prema svjedočenjima anketara i anketarki koji su radili istraživanje željele da podijele svoje iskustvo o kome su otvoreno govorile.

Ukrstili smo podatak o tome da li je žena ili djevojka doživjela neki oblik psihičkog nasilja sa svim relevantnim demografskim varijablama i samo u jednoj - nivo primanja domaćinstva našli statistički značajne razlike. To znači da je vjerovatnoća da će se nekoj ženi desiti psihičko nasilje ista bez obzira na to da li je mlađa ili starija, obrazovanja ili manje obrazovana, zaposlena ili nezaposlena, živi li u gradu ili na selu. **Drugim riječima - psihičko nasilje se može desiti svakoj ženi.** Jedina varijabla koja proizvodi statistički značajne razlike u grupama je prihod domaćinstva (ne lični prihod) - što je prihod domaćinstva niži, to je veća vjerovatnoća da žena koja živi u tom domaćinstvu bude žrtva psihičkog nasilja.

Gotovo petina ispitanica (19%) je odgovorilo da su iskusile posesivnost i ljubomoru ili ignorisanje u komunikaciji (od strane partnera), zatim nešto manje od petine (18.1%) uvrede, psovke i nazivanje pogrđnim imenima. Ukupno 14.9% ispitanica tvrdi da su iskusile kontrolisanje kretanja od strane partnera, a 13.2% prijetnje napadom i zastrašivanjem. Čak 9.8% ispitanica tvrdi da su bili istjerivane iz kuće/ stana (to je jedna od 10 žena u Crnoj Gori), a 8.5% navodi da im je partner uništavao lične stvari i predmete u kući.

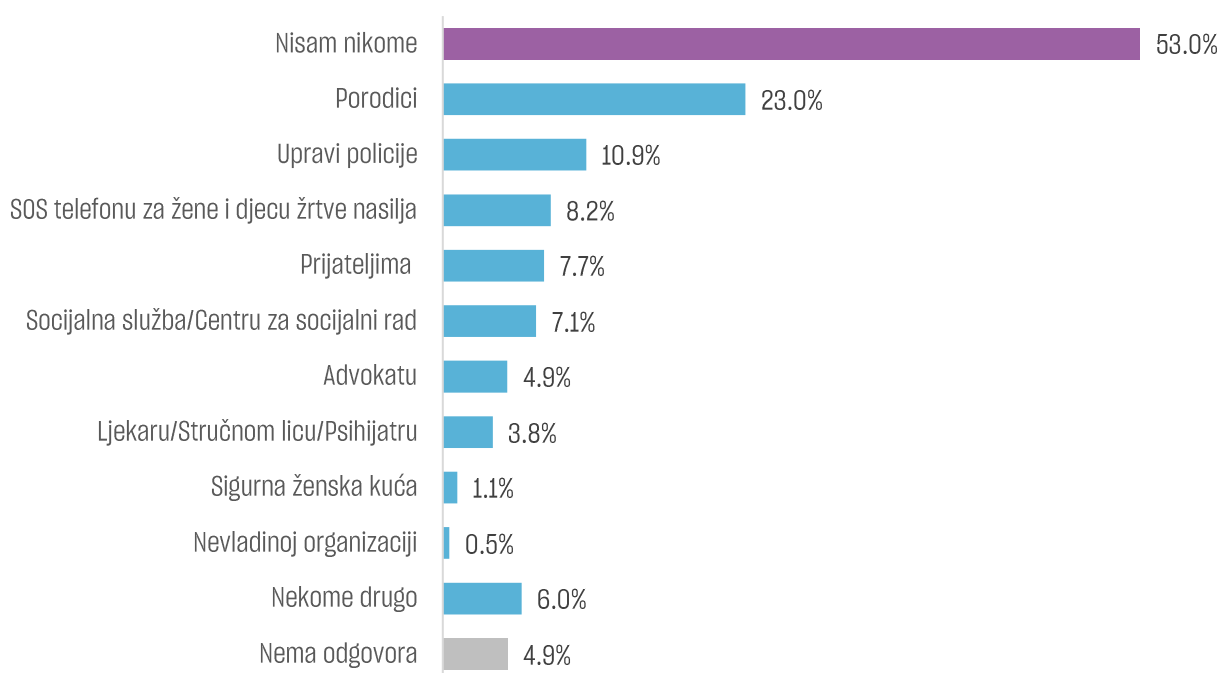
Kada su u pitanju statistički značajne razlike u odnosu na demografske karakteristike ispitanica, među ispitanicama koje su navele da su doživjele prijetnju oduzimanjem djece više od trećine (40.8%) su nezaposlene. I kod onih koje su doživljavale ponižavanje i ismijavanje ličnih osobina takođe je najveći procenat onih koje su nezaposlene – 41.4%, što je još jedna potvrda povezanosti ekonomske nezavisnosti i nasilja.

Grafik 21: Molimo Vas da navedete da li se Vama IKADA dogodilo nešto od sljedećeg od strane partnera ili supružnika

Čak više od polovine ispitanica koje su doživjele neku vrstu psihičkog nasilja nije se nikome obratile, a gotovo trećina (30%) se obratila porodici i prijateljima. Zvaničnim institucijama i službama se obratio manji broj žena od čega Upravi policije (10.9%) zatim SOS telefonu za žene i djecu žrtve nasilja (8.2%) i centrima za socijalni rad 7,1%.

Ne postoje značajne statističke razlike u odnosu na demografske karakteristike ispitanica po pitanju reakcije na nasilje, iz čega se daje zaključak da različiti postupci ispitanica počevši od prijavljivanja policiji pa do nereagovanja se javljaju kod svih ispitanica, nezavisno od demografskih karakteristika kao što su zaposlenje, uzrast, finansijska situacija i slično.

Grafik 22: Da li ste se obratili nekome za pomoć i ukoliko jeste, kome?

Izdvojili smo iskustva ispitanica koje kažu da su incident u pitanju prijavile policiji. Iskustva su različita, od onih koja su veoma pozitivna, do onih koja su veoma negativna, najčešće zbog nepovjerenja i nedostatka dokaza. Ovo su neke tipične izjave:

“Da sam bila sigurna u početku i prije bih prijavila zlobnika. Policija je reagovala tek treći put kada sam sa modricama dosla da prijavim. Onda su me uputili na druge institucije.”

“Nepovjerenje policije.”

“Policija je uhapsila partnera, povelu poslije na sud. Poslije je uslijedio zabrana pristupa kući i razvod.”

„Neuspješno je bilo, nema dokaza.“

One koji tvrde da su se obratile zdravstvenom radniku ili stručnom licu (N=50), upitane su kako je to stručno lice nakon toga reagovalo. Najčešće su prema svjedočenju ispitanica, napisali izvještaj, pružili savjet ili pomoć,

a samo u 14.8% slučajevima su prijavili slučaj policiji. Dakle, samo 14.8% nadležnih je postupilo u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i prijavilo slučaj policiji.

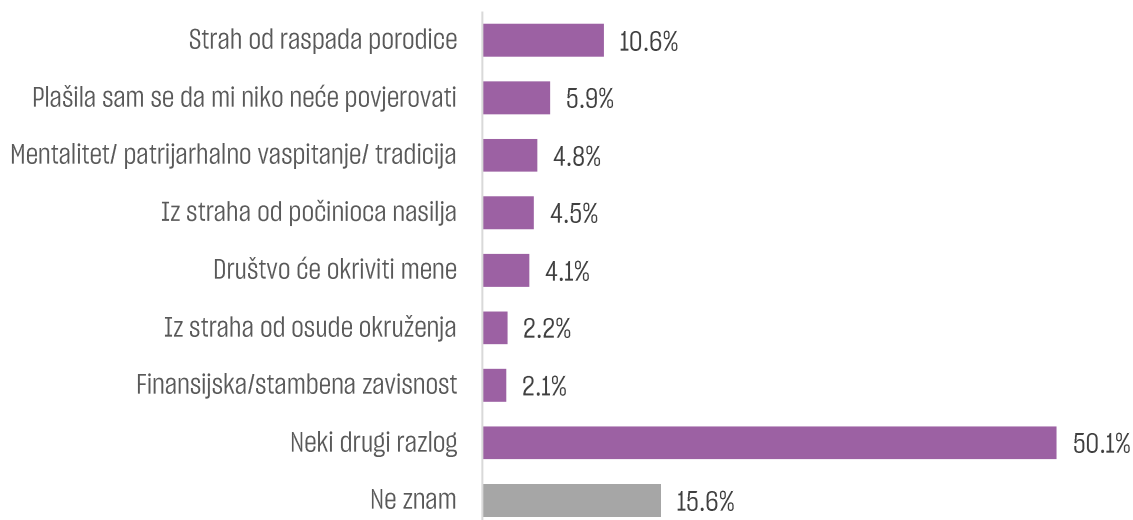
Grafik 23: Molimo Vas da navedete kako je to lice reagovalo? (N=50)

Većina ispitanica koje nijesu prijavile državnim organima/institucijama nasilje koje su lično doživjele tvrdi su same riješile problem (31%), nadalje jer su smatrale da nije bio ozbiljan/značajan slučaj (12,9%), što su se plašile da okruženje ne sazna za slučaj (11,8%), vjerovale su da bi teško dokazale slučaj (11,3%) ili što su osjećale stid i nelagodnu (9,4%). Preko 7% žena je mislila da državni organi/institucije neće moći ništa konkretno da preduzmu, dok 8,8% nije znalo da može prijaviti slučaj. Neke žene nisu htjele da im tako bude prekinut odnos sa partnerom ili da on bude uhapšena žene misle da su same odgovorne za incident.

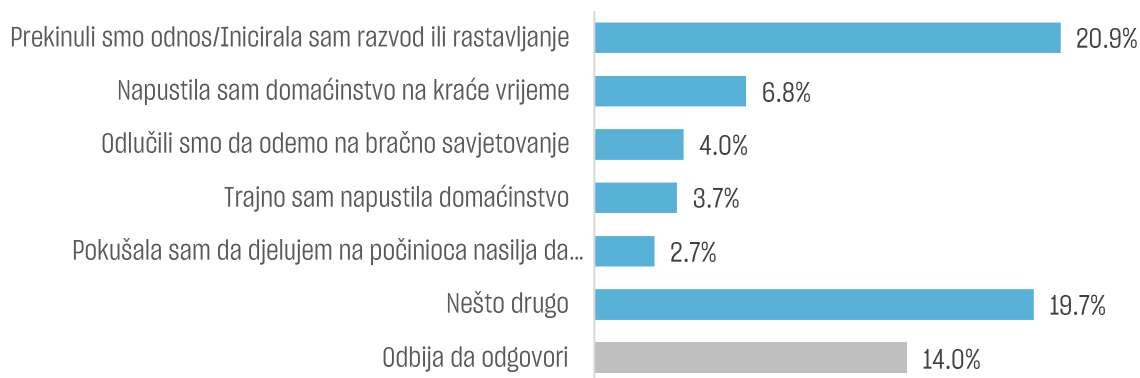
Grafik 24: Molim Vas da navedete zbog čega slučaj psihičkog nasilja koje ste iskusili niste prijavili državnim organima/institucijama? (N=183)

One ispitanice koje navode da se nikome nijesu obratile za pomoć, to objašnjavaju strahom od raspada porodice (10.6%), strahom da niko neće povjerovati (5.9%), patrijarhalnim vaspitanjem/tradicijom (4.8%) iz straha od počionica nasilja (4.5%) ili da će društvo okriviti nju (4.1%).

Grafik 25: Iz kog razloga se niste nikome obratili za pomoć, nakon što ste iskusili psihičko nasilje?

Drugi razlozi koje navode su najčešće da „nije bilo toliko strašno“ ili „nije bilo potrebe. One ispitanice koje su navele da su riješile problem, najčešće kažu da su prekinule odnos sa supružnikom (20.9%) ili napustile domaćinstvo na kraći period (6.8%), a 3.7% je trajno napustilo domaćinstvo.

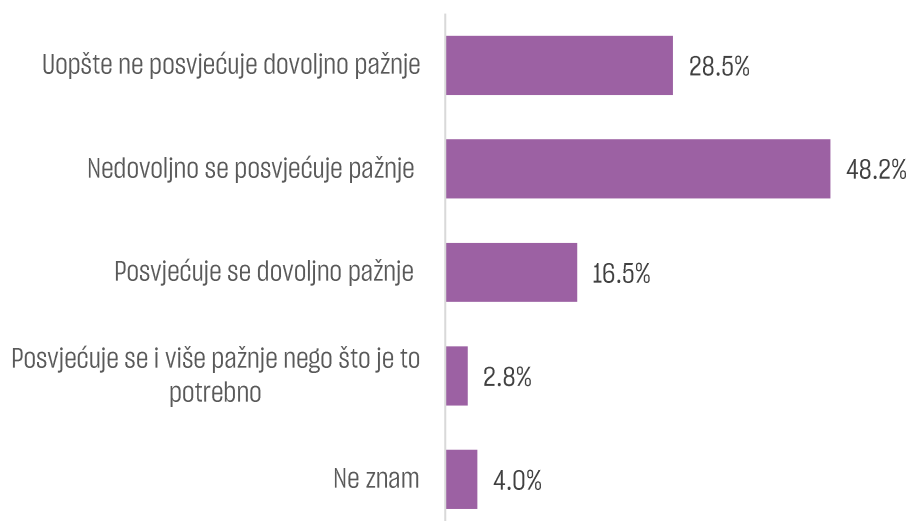

Grafik 26: Na koji način ste riješili odnos sa partnerom/ supružnikom? (N=183)

Percepcija institucija nadležnih za slučajeve psihičkog nasilja

Istraživanje je pokazalo da je jedno od važnijih problema nesnalaženje građana i građanki u slučajevima kada primijete psihičko nasilje ili im se ono desi. U tom smislu je važno vidjeti kako procjenjuju sistem podrške, prevashodno kada su institucije u pitanju.

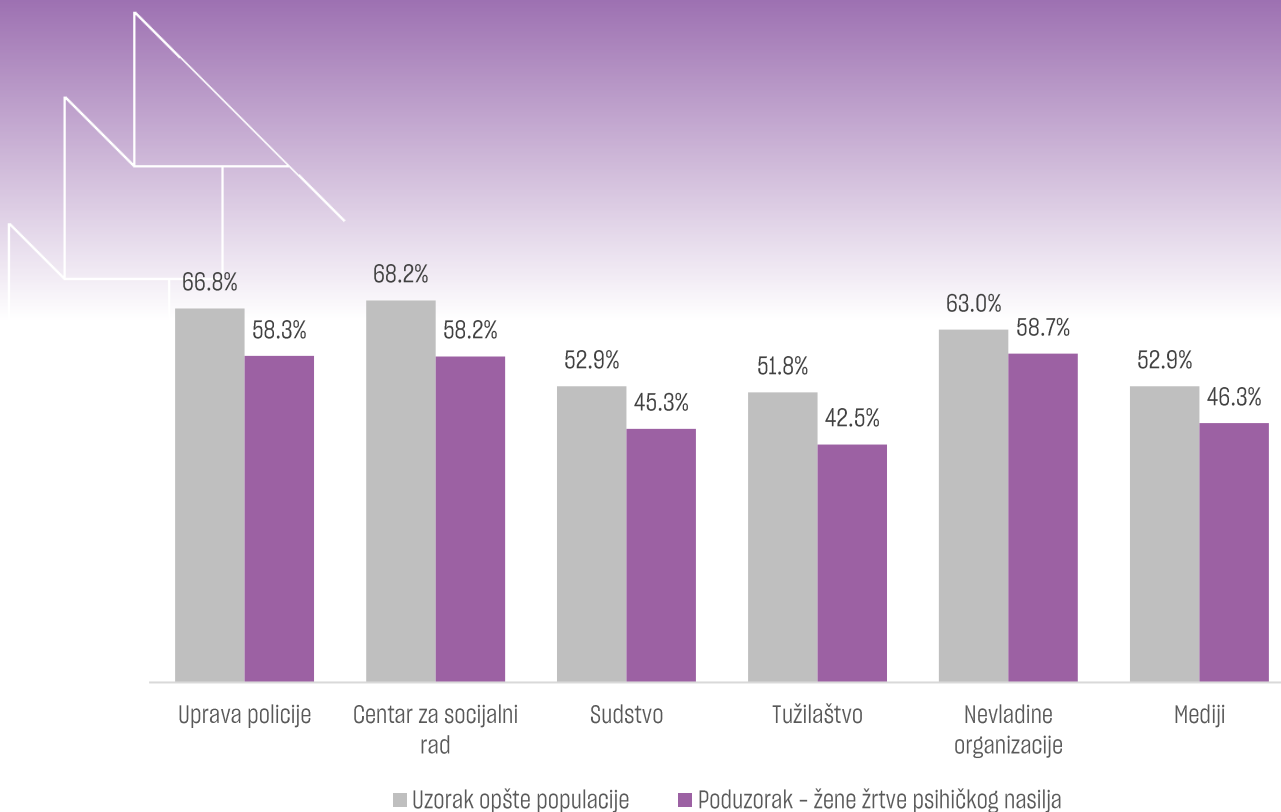
Prvo pitanje koje je postavljano u ovom dijelu istraživanje je vezano mišljenje ispitanika o tome koliko se psihičkom nasilju kao problemu uopšte posvećuje pažnja u Crnoj Gori. Ispitanici/e su bili veoma kritični u svojim odgovorima. Naime, njih 76.7% smatra da se ovom pitanju u Crnoj Gori ne posvećuje dovoljno pažnje. Kada je u pitanju ova ocjena ne postoje statistički značajne razlike između toga šta misle muškarci i žene, stariji i mlađi. Razlike smo našli kada je u pitanju obrazovanje, gdje oni koji imaju manje obrazovanja, manje smatraju da se ovom pitanju ne posvećuje dovoljna pažnja (15.3%). Sa porastom obrazovanja, raste i percepcija nedostatka pažnje prema ovom pitanju.

Grafik 27: Prema Vašem mišljenju, koliko se psihičkom nasilju kao problemu posvećuje pažnje u Crnoj Gori?

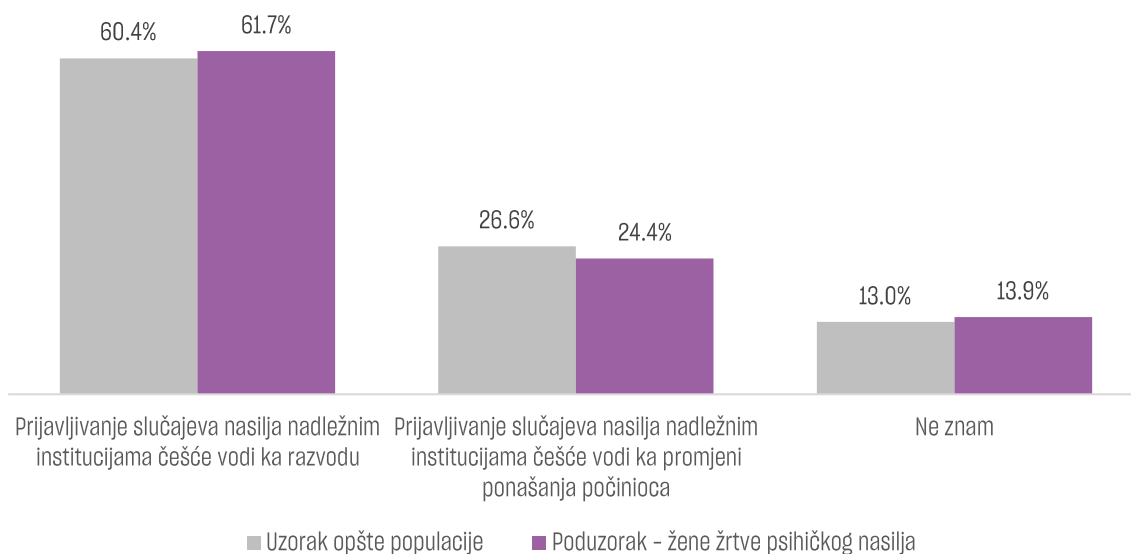
Odgovore o povjerenju u konkretne institucije koje imaju nadležnosti u slučaju psihičkog nasilja podijelili smo na odgovore koje daje cijeli uzorak od 1001 ispitanika/ce i odgovore koje daju 183 žene koje smo identifikovali kao osobe koje su doživjele neki oblik psihičkog nasilja. Podaci o odgovorima „imam u potpunosti“ i „imam donekle povjerenje“ dati su uporednom obliku u sljedećem grafiku. Vidimo da osobe koje su doživjele neki oblik psihičkog nasilja imaju niže povjerenje u prosjeku od generalne populacije.

Ipak, i pored toga, možemo zaključiti da su procenti viši nego što bi se to očekivalo s obzirom na iskustva organizacija koje se bave pomoći žrtvama. Ovaj podatak prikazuje kako institucije vide ljudi u Crnoj Gori, među kojima većina nije imala nikakvo neposredno iskustvo sa institucijama koje su navedene, tako da ne predstavlja dobar indikator ocjene kvaliteta njihovog rada. Činjenica da se procenti pozitivnih odgovora smanjuju na uzorku onih koji su doživjeli nasilje od kojih vjerovatno neki imaju neposredno iskustvo ukazuje da se ocjena uz iskustvo smanjuje. Interesantno je da je među ženama koje su doživjele psihičko nasilje, najveće povjerenje u nevladine organizacije.

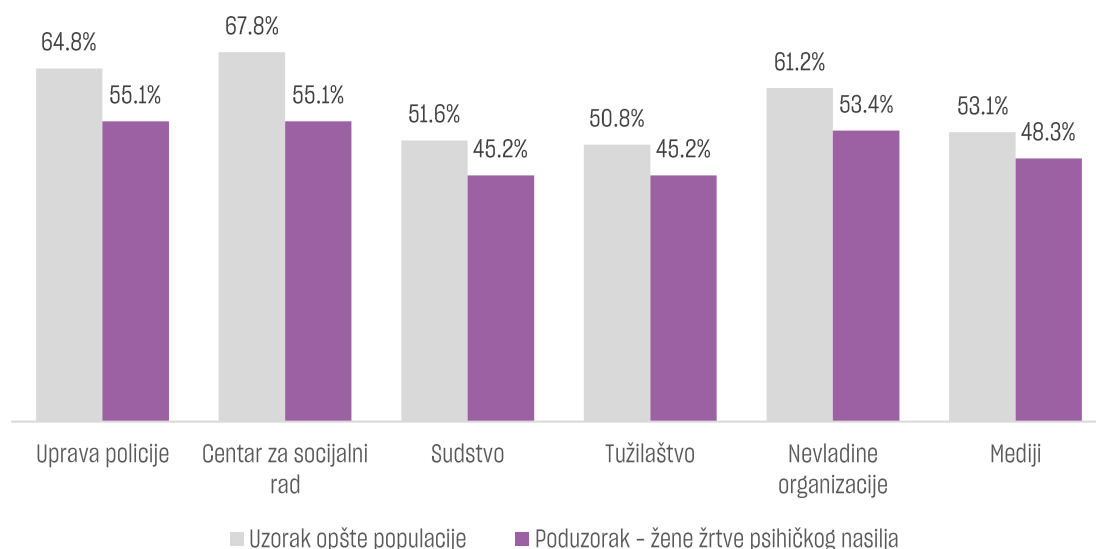
Grafik 28: U kojoj mjeri imate povjerenja u sljedeće institucije, organizacije ili grupe kada je u pitanje bavljenje slučajevima nasilja, uzorak opšte populacije (N=1001) i uzorak žena koje su rekly da su doživjele bar jedan oblik psihičkog nasilja (N=183)

Gotovo dvije trećine (60.4%) građana/ki smatra da prijavljivanje slučajeva nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka razvodu, dok više od jedne četvrtine (26.6%) ispitanika smatra da prijavljivanje slučajeva nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka promjeni ponašanja počinioca. Ne postoje statistički značajne razlike po ovom pitanju među muškarcima, ženama, različitim godištim i nivoima obrazovanja ispitanika/ca. Ipak, upoređujući sa poduzorkom žena koje su doživjele psihičko nasilje vidimo da one češće predviđaju razvod kao scenario od opšte populacije.

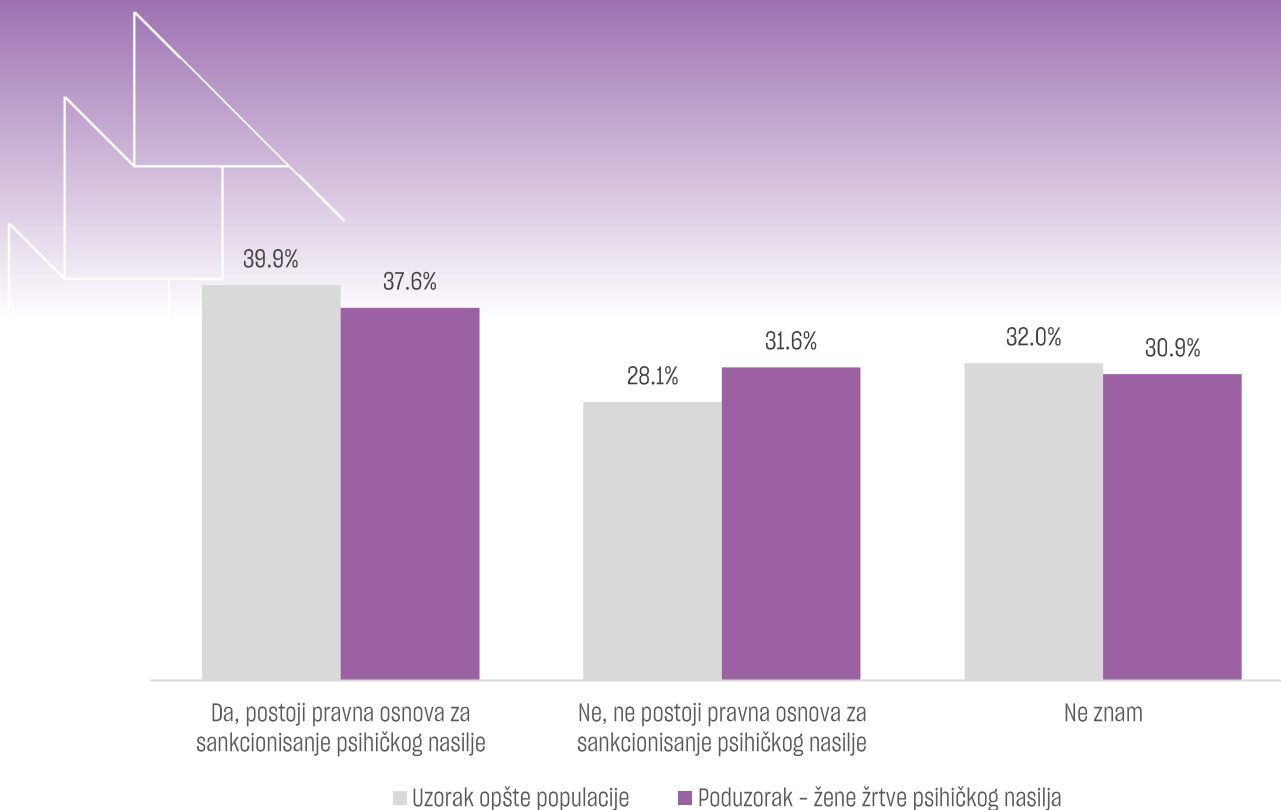
Grafik 29: Molimo Vas da navedete sa kojom od navedenih tvrdnji se u većoj mjeri slažete, uzorak opšte populacije (N=1001) i uzorak žena koje su rekly da su doživjele bar jedan oblik psihičkog nasilja (N=183)

Naredno pitanje se odnosilo na ocjenu uspješnosti rada različitih institucija. Kao i kod pitanja povjerenja, treba imati u vidu da su u pitanju percepcije uspješnosti ne rezultati neposrednog iskustva, s obzirom na to da većina ispitanika i ispitanica vjerovatno nije imala neposredno iskustvo s njihovim funkcionisanjem. Da je ova pretpostavka dobra govori i to da su ocjene koje su dale žene koje su imale iskustvo psihičkog nasilja, a među kojima vjerovatno ima natprosječno više onih koje su imale neposredno iskustvo sa institucijama, značajno niže u odnosu na generalnu populaciju.

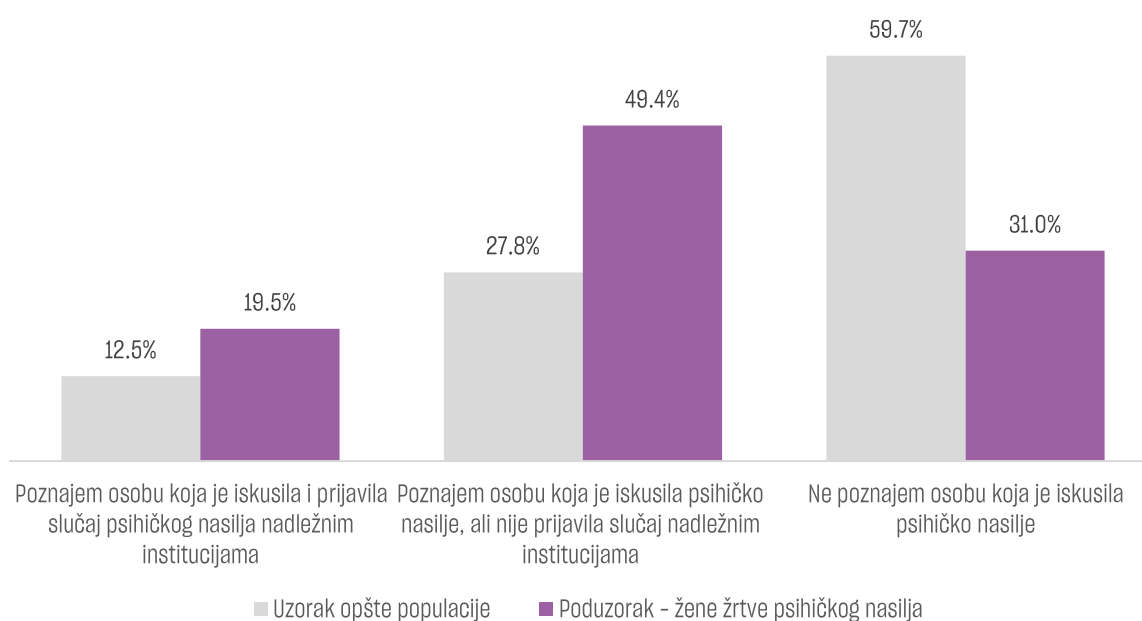
Grafik 30: U kojoj mjeri smatrate da su sljedeće institucije, organizacije ili grupe uspješne kada je borba protiv psihičkog nasilja u pitanju, uzorak opšte populacije (N=1001) i uzorak žena koje su rekle da su doživjele bar jedan oblik psihičkog nasilja (N=183)

Na pitanje da li su upoznati sa tim da li postoji pravna osnova u Crnoj Gori za sankcionisanje psihičkog nasilja nad djevojkama i ženama, gotovo dvije petine (39.9%) ispitanika/ca je odgovorilo da postoji pravna osnova za sankcionisanje psihičkog nasilja, dok preko 60% ispitanika i ispitanica smatraju da ne postoji pravna osnova za sankcionisanje psihičkog nasilja ili ne zna da ista postoji. Interesantno je da žene koje su doživjele neku vrstu psihičkog nasilja češće u prosjeku misle da ne postoji pravna osnova za njegovo sankcionisanje.

Grafik 31: Da li ste upoznati postoji li pravna osnova u Crnoj Gori za sankcionisanje psihičkog nasilje nad djevojkama i ženama?

Indikator povjerenja u institucije je odgovor na pitanje kakav je bio epilog slučajeva psihičkog nasilja za koji ispitanici znaju, tj. da li je u tim slučajevima žrtva prijavila to što se desilo nadležnim institucijama. Odgovor da jeste dalo je svega 12.5% ispitanika/ca. Procent znanja za situacije u kojima žrtva nije prijavila nasilje značajno raste među ženama i djevojkama koje su i same bile žrtve psihičkog nasilja. Svaka druga među njima zna bar za jedan slučaj u kome osoba koja je iskusila nasilje, isto nije prijavila nadležnim institucijama.

Grafik 32: Da li u svom okruženju, među porodicom, prijateljicama ili koleginicama, poznajete osobu koja je bila izložena psihičkom nasilju i prijavila taj slučaj nadležnim institucijama?

Ispitanici i ispitanice koje poznaju osobu koja je iskusila psihičko nasilje i prijavila slučaj nadležnim organima su imali priliku da kroz otvoreno pitanje objasne šta se desilo sa slučajem za koji znaju. Odgovori variraju od razvoda braka do novčanih ili drugih kazni. Stiče se utisak da su ispitanici prilikom odgovora na ovo pitanje miješali slučajeve psihičkog i fizičkog nasilja jer su neke od kazni koje pominju kazne koje se uglavnom izriču u slučajevima fizičkog nasilja.

“Počinilac nasilja je otišao u zatvor 30 dana, vratio se i opet nastavio sa nasiljem, ona više nije smjela da prijavljuje.”

“[Procesuiran] na način što su tužilac koji je prijatelj počinioca i počinilac zajedno naveli žrtvu da povuče prijavu.”

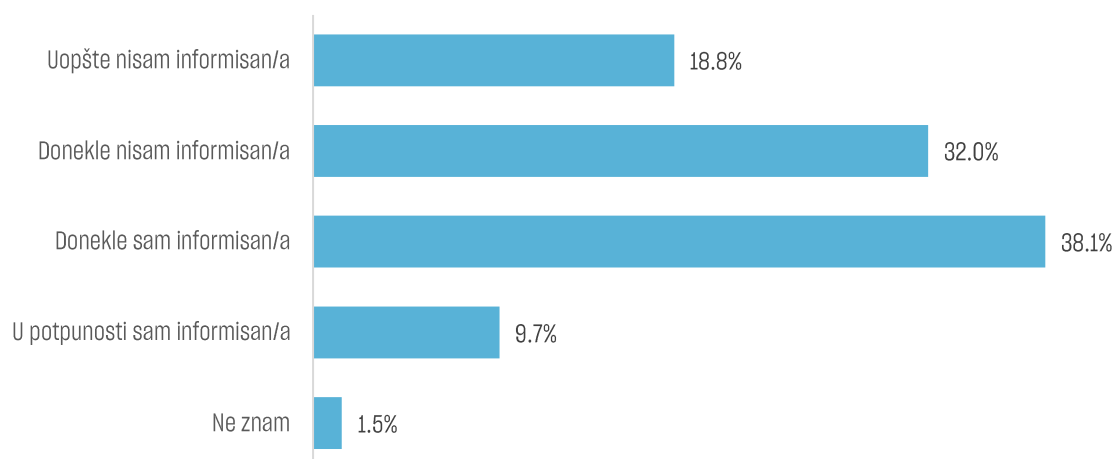
“Suprug je neko vrijeme imao zabranu prilaska njegovoj ženi, ali se prijava dogodila nakon fizičkog nasilja, tj nakon što je on pretukao svoju suprugu. Mislim da ga ona nije prijavila prije toga.”

“U vrlo kratkom roku je to završeno jer je žena povukla prijavu.”

Nivo informisanosti o psihičkom nasilju

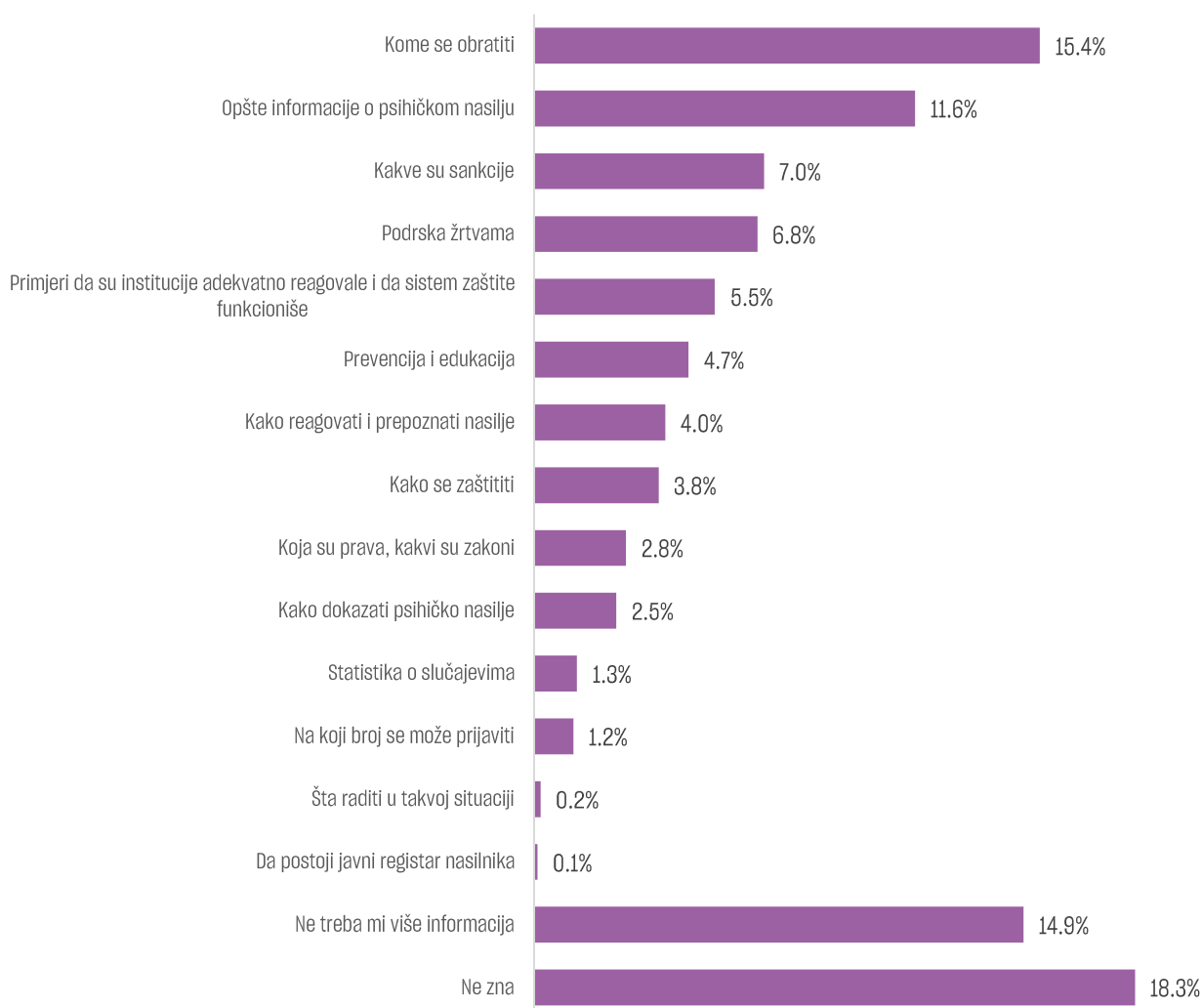
Posljednja tema kojom se istraživanje bavilo bila je nivo informisanosti o psihičkom nasilju i preporuke za dizajniranje kampanje informisanja na ovu temu. Naime, pored nivoa informisanosti, cilj je bio da se ispita koje preporuke ispitanici/ce imaju kada je u pitanju sadržaj i plasman informativne kampanje na ovu temu.

Prema svojoj procjeni, ispitanici ne znaju kako se štititi od psihičkog nasilja. Naime, procenat ispitanika i ispitanica koji smatraju da uopšte nisu informisani ili donekle nisu informisani o načinima zaštite od psihičkog nasilja je 50%, dok samo oko 10% smatra da je u potpunosti informisano. Ako ovaj podatak ukrstimo za pitanjem o postojanju pravne osnove za sankcionisanje psihičkog nasilja nad djevojkama i ženama (grafik 32) dobijamo podatak da 45.9% onih koji tvrde da su informisani misli da postoji pravna osnovna za sankcionisanje psihičkog nasilja dok da ne postoji misli 26.2%, a ne zna 27.9%.

Grafik 33: Prema Vašoj procjeni, da li smatrate da ste u dovoljnoj mjeri informisani o načinima zaštite od psihičkog nasilja?

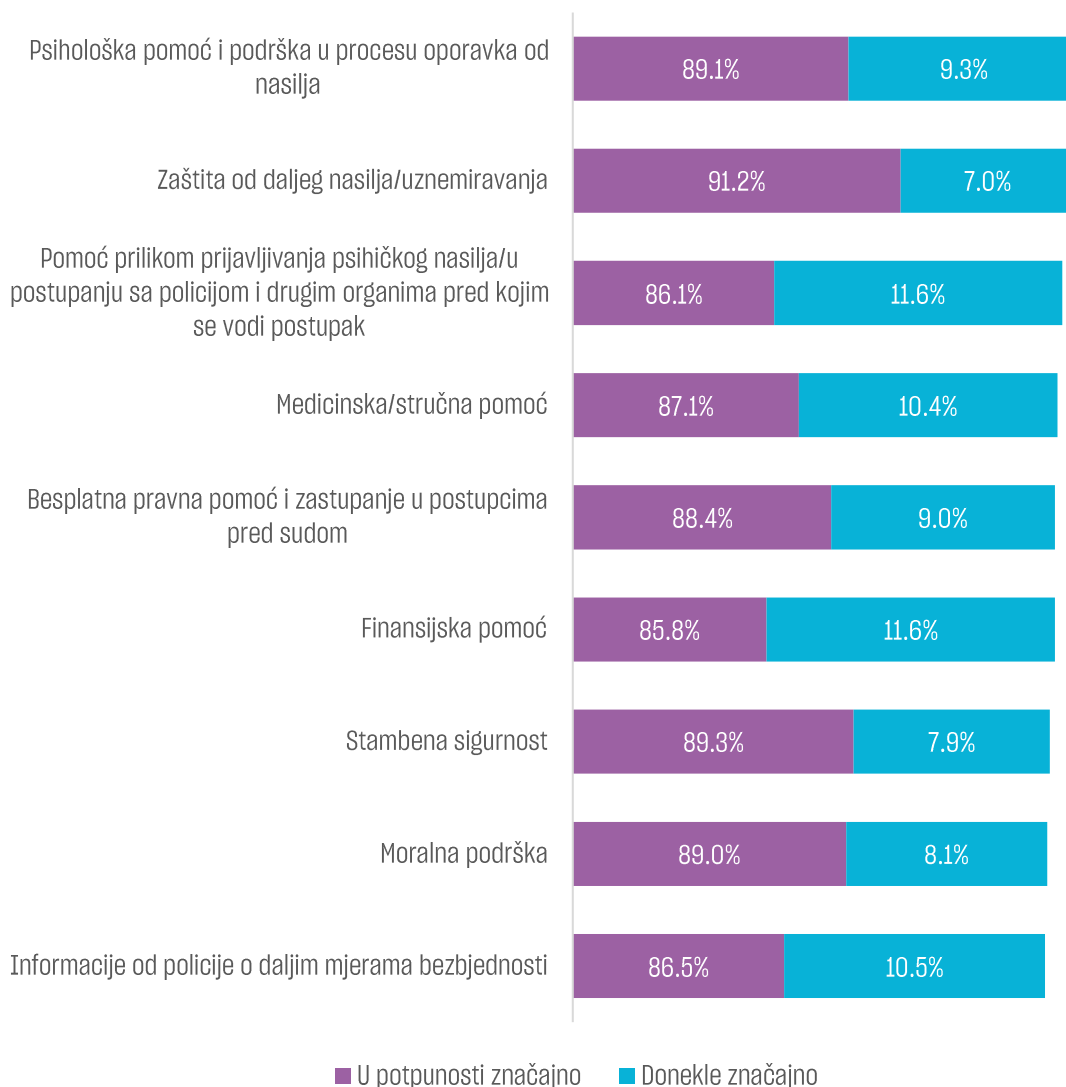
Ispitanicima i ispitanicama je postavljeno pitanje koje informacije konkretno bi njima bile važne o ovoj temi. Čak 66.8% ispitanika i ispitanica je odgovorilo da im nedostaje bar neka informacija. Ovo je izuzetno visok procent odgovora na neko otvoreno pitanje koje, između ostalog, implicira stvarnu zainteresovanost za temu. Najčešće su pominjana pitanja o tome kome se obratiti i šta je uopšte psihičko nasilje. Pored toga, često su pominjana pitanja o tome kakve su i da li uopšte ima nekih sankcija u ovim slučajevima, kao i kako pomoći žrtvi.

Grafik 34: Koje informacije konkretno bi Vama bilo važno da znate?

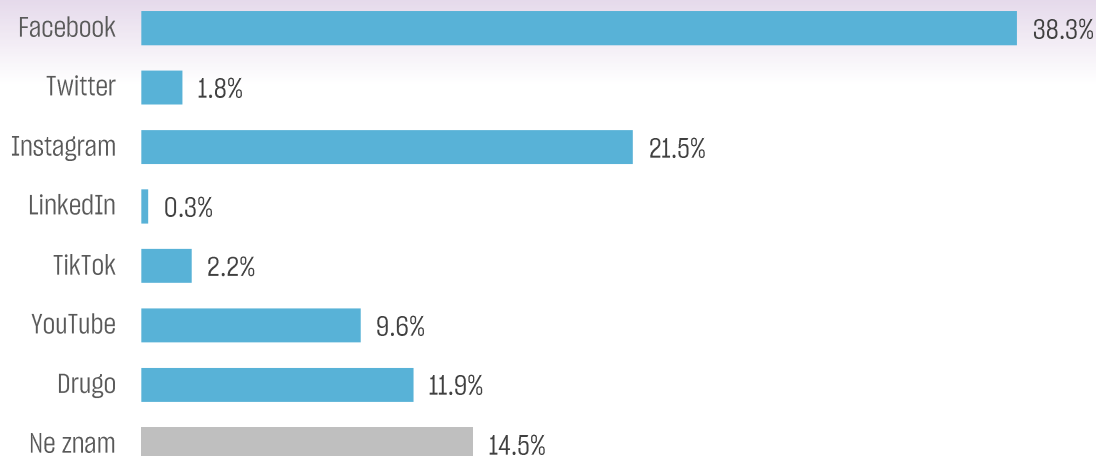
Naredno pitanje se odnosilo na tip informacije koji bi po mišljenju ispitanika i ispitanica bio koristan za žene i djevojke koje su doživjele psihičko nasilje. Svi ponuđeni odgovori su u visokom procentu birani, tako da među njima ne postoje velike razlike. Tako, 98.4% ispitanika i ispitanica smatra da je psihološka pomoć i podrška u procesu oporavka od nasilja značajna, 98.2% smatra da je značajna zaštita od daljeg nasilja/uznemiravanja, 97.7% smatra da je značajna pomoć prilikom prijavljivanja psihičkog nasilja/u postupanju sa policijom i drugim organima pred kojim se vodi postupak, 97.5% smatra da je značajna medicinska/stručna pomoć, 97.4% smatra da je značajna besplatna pravna pomoć i zastupanje u postupcima pred sudom kao i finansijska pomoć, 97.2%

smatra da je značajna stambena sigurnost, 97.1% smatra da je značajna moralna podrška i 97.0% smatra da su informacije od policije o daljim mjerama bezbjednosti u potpunosti ili donekle značajne.

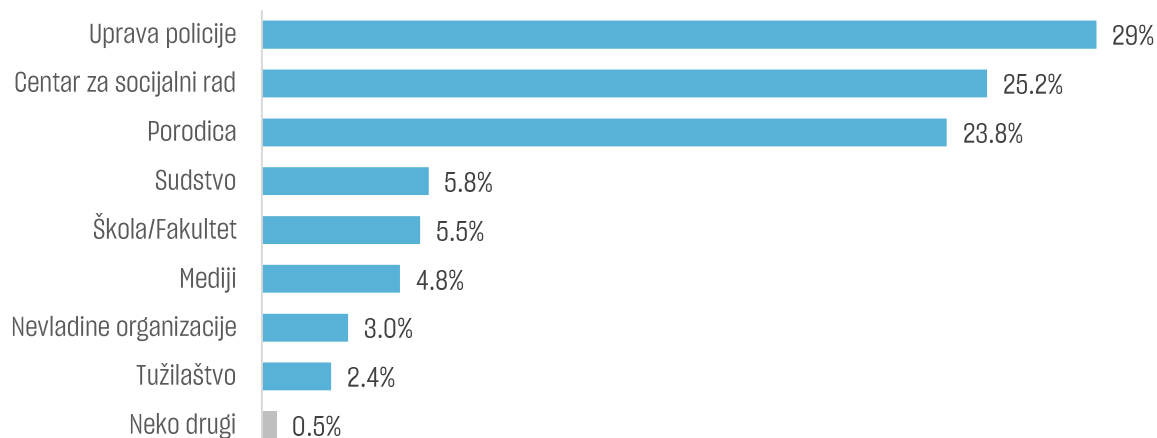
Grafik 35: U kojoj mjeri smatrate sljedeće informacije, savjete ili oblike podrške značajnim za djevojke ili žene koje dožive psihičko nasilje?

Društvene mreže Facebook i Instagram su označene kao najbolji kanali za informisanje građana o ovoj temi, sa izuzetkom onih koji imaju više od 55 godina. Ukrštanje sa starosnim grupama, pokazuje osobe koje spadaju u starosnu kategoriju 55+ u prosjeku češće smatraju da društvene mreže nijesu najefikasnije za informisanje građana i podizanje svijesti o psihičkom nasilju. Ispitanice i ispitanici iz ove kategorije kažu da je neozbiljno o ovakvim temama pričati preko društvenih mreža i da su bolji kanal, na primjer televizija ili novine, dakle tradicionalni mediji.

Grafik 36: Koju od sljedećih društvenih mreža smatrate najefikasnijom za informisanje građana i podizanje svijesti o psihičkom nasilju?

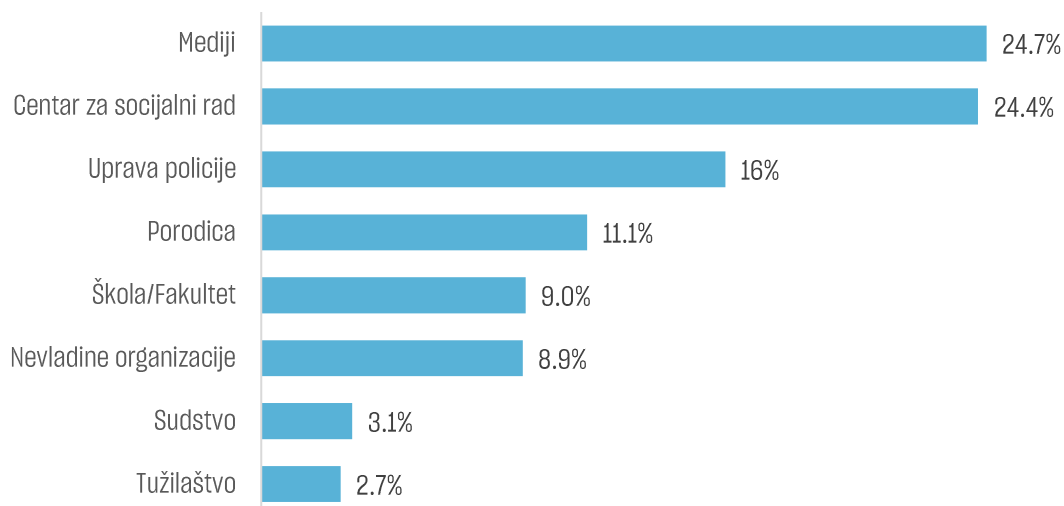
Trećina ispitanika smatra da je Uprava za policiju i četvrtina centri za socijalni rad najodgovorniji za prevenciju psihičkog nasilja, iako su u pitanju institucije koje se prvenstveno bave zaštitom. Muškarci u prosjeku češće vide Upravu policije kao odgovornu nego žene (32% muškaraca naspram 26.1% žena), dok nema većih razlika kad je u pitanju percepcija odgovornosti centara za socijalni rad. Na trećem mjestu ispitanici biraju porodicu (22.1% muškaraca i 25.5% žena smatra da je porodica najodgovornija), a onda idu sudstvo (7% muškaraca i 4.8% žena smatra da je sudstvo najodgovornije), iako i ono nema izraženu preventivnu funkciju. Da su za prevenciju odgovorne obrazovne institucije (4.5% muškaraca i 6.4% žena), mediji (4.5% muškaraca i 5% žena) ili nevladine organizacije (1.9% muškaraca i 4.2% žena) smatra ukupno manje od 15% ispitanika.

Grafik 37: Kada je riječ o psihičkom nasilju, koja od navedenih institucija, organizacija i grupa je, prema Vašem mišljenju, najodgovornija za prevenciju psihičkog nasilja?

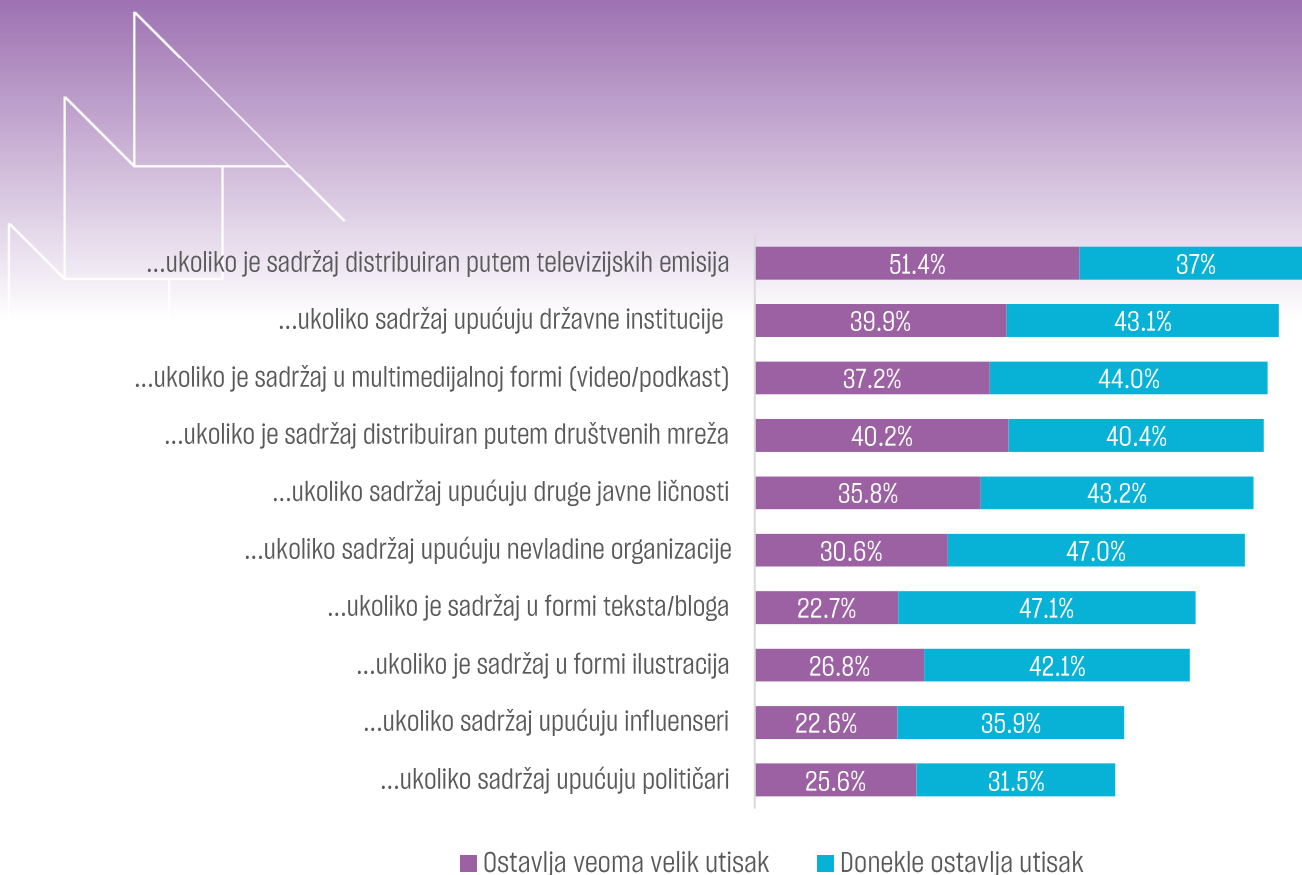
Za informisanje o psihičkom nasilju su, pak, prema odgovorima ispitanika najodgovorniji mediji i centri za socijalni rad. Da je tako misli po četvrtima ispitanih. Na trećem mjestu se nalazi Uprava policije kojoj

informisanje definitivno nije jedan od prioritarnih zadataka. Porodica, obrazovne institucije i nevladine organizacije se nalaze na začelju kolone.

Grafik 38: Kada je riječ o psihičkom nasilju, koja od navedenih institucija, organizacija i grupa je, prema Vašem mišljenju, najodgovornija za informisanje o psihičkom nasilju?

Na kraju, ispitanici i ispitanice su zamoljeni da razmisle o o medijskom sadržaju i javnim kampanjama čija je tema bila nasilje nad djevojkama i ženama i da ocjene koliki je to na njih ostavilo utisak. Suprotno očekivanjima, najbolje rangiran je sadržaj koji se plasira putem televizije. Takođe, očigledno je da je bitan autoritet onoga ko saopštava određenu poruku, tako da je drugorangirana karakteristika da sadržaj upućuju državne institucije. Na trećem mjestu su multimedijalni sadržaji i društvene mreže. Najgore su ocijenjeni sadržaji koje plasiraju političari ili influenseri.

Grafik 39: Razmislite o medijskom sadržaju i javnim kampanjama čija je tema bila nasilje nad djevojkama i ženama. Molimo Vas da ocijenite u kojoj mjeri na Vas utiče taj sadržaj u odnosu na sljedeće karakteristike:

Ključni nalazi i zaključci

Iako ovo istraživanje po svom opsegu nije bilo klasično viktimološko istraživanje, pružilo nam je veoma važne i interesantne informacije ne samo o tome kako građani i građanke Crne Gore doživljavaju psihičko nasilje, već i o njegovoj prevalenciji, čime je dopunjena zvanična statistika koja ne obrađuje ovo pitanje razvrstano po tipu nasilja. Istraživanje je pokazalo veoma zabrinjavajuće podatke o tome da je ova pojava u crnogorskom društvu rasprostranjena. Pored neposrednih informacija o tome koliko je žena lično doživjelo psihičko nasilje, svojevrsan posredan indikator rasprostranjenosti bio je i neuobičajeno visoka zainteresovanost ispitanika da učestvuju u istraživanju i daju odgovore na otvorena pitanja. Naime, u prosjeku je na otvorena pitanja odgovore davalo preko 60% ispitanika, što je značajno iznad prosjeka istraživanja javnog mnjenja.

Kada je u pitanju percepcija psihičkog nasilja, zaključujemo da građani i građanke (44.1%) smatraju da je u pitanju najčešći oblik nasilja u emotivnim i porodičnim odnosima, a 85% prepoznaje da je psihičko nasilje prema ženama i djevojkama veoma učestalo ili se događa makar u pojedinačnim slučajevima u Crnoj Gori.

Građani i građanke prepoznaju da se psihičko nasilje prema ženama i djevojkama najčešće dešava u bračnoj zajednici i široj bračnoj zajednici a preko dvije trećine (72.8%) kao počinioca prepoznaju partnera. Svaki deseti ispitanik/ca smatra da se psihičko nasilje dešava najčešće u vanbračnoj zajednici, što je značajno manje nego što ovu pojavu prepoznaju kao najčešću u bračnoj i češće u situacijama kada par ima djecu.

Tako imaju različite asocijacije na termin psihičko nasilje, ubjedljivo najveći dio njih navodi da je u pitanju neka vrsta ponižavanja i/ili maltretiranje partnerke. Po pitanju percepcije psihičkog nasilja, podaci su u skladu sa teorijom o ovoj temi.

Na posredan način, građani prepoznaju povezanost ekonomske zavisnosti i opasnosti od psihičkog i drugih oblika nasilja. Na primjer, među najugroženijim kategorijama žena i djevojaka ističu se one koje su nezaposlene (55.2%) ili samohrane majke. Drugi najvažniji razlog su djeca. Ucjenjivanje djecom se prepoznaje kao najčešći oblik psihičkog nasilja.

Zabrinjavajuće stavovi su da čak jedna trećina ispitanih građana/ki smatra da žene i djevojke lažno navode da su žrtve psihičkog nasilja samo da bi skrenule pažnju na sebe, te da gotovo petina smatra da muškarac ima pravo da učutka ženu/ djevojku ukoliko ga ona iznervira. Da žene i djevojke lažno navode da su žrtve psihičkog nasilja da bi skrenule pažnju na sebe značajno više misle muškarci (35.8%), nego žene (26.8%). Nije mali procenat ni onih koji su saglasni sa tvrdnjom da muškarac ima pravo da vrijeđa ženu ili djevojku ukoliko ona zavisi finansijski od njega – 8.6%.

Uprkos brojnim kampanjama podizanja svijesti, građani relativno rijetko vide psihičko nasilje kao posljedicu nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca. Alkoholizam, narkomanija, kockanje i druge vrste zavisnosti mnogo se češće navode kao razlozi psihičkog nasilja (79%).

Preko trećine žena obuhvaćenih istraživanjem prijavljuje da je lično doživjelo bar jedan oblik psihičkog nasilja. S obzirom na osjetljivost teme, sasvim je legitimno pretpostaviti da je ovo veoma konzervativna procjena i da je u stvarnosti procenat značajno viši. Ukrštanje sa demografskim varijablama donijelo je veoma značajan zaključak da je vjerovatnoća da će se nekoj ženi desiti psihičko nasilje ista bez obzira na to da li je mlađa ili starija, obrazovanija ili manje obrazovana, zaposlena ili nezaposlena, živi li u gradu ili na selu. To konkretno znači da se psihičko nasilje može desiti svakoj ženi. Veću vjerovatnoću da budu žrtve psihičkog nasilja u odnosu na druge imaju samo žene koje žive u domaćinstvima u kojima je prihod niži. Među ispitanicama koje su navele da su doživjele prijetnju oduzimanjem djece više od trećine (40.8%) su nezaposlene. I kod onih koje su doživljavale ponižavanje i ismijavanje ličnih osobina takođe je najveći procenat onih koje su nezaposlene – 41.4%, što je još jedna potvrda povezanosti ekonomske nezavisnosti i nasilja. Čak 9.8% ispitanica tvrdi da su bili istjerivane iz kuće/ stana (to je jedna od 10 žena u Crnoj Gori), a 8.5% navodi da im je partner uništavao lične stvari i predmete u kući.

Više od polovine ispitanica koje su doživjele neku vrstu psihičkog nasilja nije se nikom obratila, a gotovo trećina (30%) se obratila porodici i prijateljima. Zvaničnim institucijama i službama se obratio manji broj žena od čega Upravi policije (10.9%) zatim SOS telefonu za žene i djecu žrtve nasilja (8.2%) i centrima za socijalni rad 7.1%. One ispitanice koje navode da se nikome nijesu obratile za pomoć, to objašnjavaju strahom od raspada porodice (10.6%), strahom da niko neće povjerovati (5.9%), patrijahalnim vaspitanjem/tradicijom (4.8%) iz straha od počionica nasilja (4.5%) ili da će društvo okriviti nju (4.1%).

Prema iskustvima žena koje su se obratile nekom zdravstvenom radniku ili stručnom licu kažu da su oni najčešće napisali izvještaj, pružili savjet ili pomoć, a samo u 14.8% slučajevima su prijavili slučaj policiji. Dakle, samo 14.8% nadležnih je postupilo u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i prijavilo slučaj policiji.

Pored ovih ličnih iskustava, istraživanje je pokazalo da je skoro polovina anketiranih (43.3%) nekada lično prisustvovalo situaciji u kojoj je muškarac vrijeđao ili vikao na partnerku, sestru, majku. Čak trećina ispitanika i ispitanica na slučaj kome su prisustvovali nije imalo nikakvu reakciju. Razlozi koji se pominju kao objašnjenje za izostanak reakcije su neprijatnost od drugih ljudi, šok, želja da se situacija ne pogorša, nedostatak povjerenja u to da se može pomoći, ali i „ne bih da se miješam u tuđe probleme“ ili „imam dovoljno svojih

problema“ ili „neko drugi je nadležan.“ Posljednja tri odgovora ukazuju na to da se psihičko nasilje povezuje sa sferom privatnosti u koju se ne treba miješati.

Gotovo dvije trećine (60.4%) građana/ki vjeruje da prijavljivanje slučajeva nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka razvodu, dok samo jedna četvrtina (26.6%) ispitanika smatra da prijavljivanje slučajeva nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka promjeni ponašanja počinioca. Preko tri petine građana i građanke smatraju da se psihičkom nasilju kao problemu ne posvjećuje dovoljno pažnje u Crnoj Gori, a sebe uglavnom ne smatraju dovoljno informisanim o načinima zaštite.

Pitanje kako ispravno reagovati se pojavljuje kao čest motiv u odgovorima na ovom istraživanju. Građani i građanke su očigledno veoma nesigurni kada je u pitanju adekvatna reakcija. Zbog toga je pitanje o tome gdje bi tražili informacije o tome kako pomoći žrtvi izuzetno relevantno. Najveći procenat ispitanika/ca, jedna trećina (33.2%), bi se obratila Upravi policije s pitanjem o informacijama kako pomoći osobi koja je pretrpjela psihičko nasilje, dok bi se drugi ispitanici obratili Centru za socijalni rad, prijateljima, zatim Sigurnoj ženskoj kući.

Konačan zaključak istraživanja bio bi da je u pitanju veoma zastupljena pojava o kojoj treba informisati i edukovati građane i građanke. Pozitivno je to da istraživanje pokazuje da su oni veoma zainteresovani da budu informisani na ovu temu, a posebno po pitanju zaštite od psihičkog nasilja, prepoznavanja različitih oblika psihičkog nasilja, podrške žrtvama, ali i pravnih aspekata problema.